

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Ege Tamm

Süü ja vastutuse hajutamise võtted ministrite keelekasutuses

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Sten Hansson, PhD

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1. Vastutuse ja süü hajutamine poliitilises kommunikatsioonis	7
1.2. Süü vältimine valitsuses.....	9
1.3. Süü ja vastutuse hajutamise võtted	11
1.3.1. Argumenteerimisvõtted	11
1.3.2. Raamistamine	12
1.3.3. Eitamine.....	14
1.3.4. Tegutsejate ja tegevuste kujutamise viisid	15
1.3.5. Õigustamise viisid	16
1.3.6. Manipuleerimine.....	17
1.4. Poliitiline kontekst: valitsuse vahetus 2016. aastal	17
2. UURIMISKÜSIMUSED.....	20
3. MEETOD	21
4. ANALÜÜSITAVAD JUHTUMID	27
5. ANALÜÜS.....	32
5.1. Peaminister Jüri Ratas eelarve koostamise põhimõtetest.....	32
5.2. Peaminister Jüri Ratas eelarve puudujäägist.....	35
5.3. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson ettevõtjate kriitikast	37
5.4. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson kütuseaktsiisist.....	40
5.5. Töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitikast	41
5.6. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson huvide konfliktist	45
5.7. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson umbusaldamisest.....	47
6. ARUTELU	49
KOKKUVÕTE	58

SUMMARY	60
KASUTATUD KIRJANDUS	62

SISSEJUHATUS

Valitsuspoliitikud peavad riigis tehtud otsuseid ja tegevusi avalikkusele sageli selgitama. Pikka karjääri soovivatele poliitikutele on oma ametis positiivne kuvand elutähtis, sest nii meeldivad nad valijatele, kes valimistel nendele oma hääle annavad. Positiivse kuvandi ja valijatele meeldimise nimel kipuvad poliitikud aga probleemsete ja avalikkuse pahameele alla sattunud teemade puhul probleemi eest vastutajat ja süüdlast otsima mujalt, et ise mitte süüdlaseks jääda. Vahel sõnastatavad poliitikud süüdlase selgelt, kuid sageli peidetakse enda vastutusest (ja sellega ühes ka süüst) vabastamine osavate keeleliste võtetega oma kõnedesse ja tekstidesse. See tähendab, et valitsuspoliitikud on sõnumite ja seisukohtade edastamisel oma keelekasutuse hoolikalt läbi mõelnud. Strateegilise keelekasutuse abil on aga võimalik avalikkuse tähelepanu hajutada, inimesi mõjutada ja eksitada ning seeläbi pärssida kriitilist avalikku diskussiooni. Nii muutub oluliseks mõista, millist keelekasutust valitsuspoliitikud vastutuse ja süü hajutamiseks ning vältimiseks kasutavad.

Bakalaureusetöö fookuses on 2016. aasta sügisel võimule tulnud 49. valitsuse ministrite keelekasutus. Eeskätt seepärast, et töö kirjutamise ajal on ametis just see, peaminister Jüri Ratase (Keskerakond) poolt juhitud valitsus, mistõttu on ka just selle valitsuse ministrite keelekasutus aktuaalne. Teisest küljest teeb 49. valitsuse huvitavaks asjaolu, et see Ratase juhitud valitsus sai ametisse 2016. aasta sügisel erakorralise võimuvahetuse järel, kui Keskerakond tõrjus pikki aastaid valitsust juhtinud Reformierakonna enda asemele opositsiooni, misjärel sai Keskerakond esimest korda valitsuse juhiks. Koalitsioonipartnerina olid nad küll valitsuse koosseisus aastatel 2005-2007 kaasa teinud, kuid seda siiski võrdlemisi lühikest aega ning mitte valitsuse juhina (Vabariigi valitsuse kodulehekül, 2018). Sestap tekkis uudne olukord, kus praegu valitsust juhtiv poliitiline jõud – Keskerakond – on valitsuse tegemistele aastaid viibutanud näppu opositsioonis, kuid viimasel paaril aastal pidanud ise võimuorgani juhina kriitilistes olukordades orienteeruma. Ajakirjanduse vahendusel on aga jäänud silma, et ka opositsioonierakonnana tekkinud harjumus Reformierakonda (mitme eelmise valitsuse eestvedaja) kritiseerida ei ole kadunud, sest praeguse valitsuse ministrite sõnavõttudes võib probleemteemade puhul täheldada viiteid just eelmisele, Reformierakonna juhitud valitsusele.

Minu bakalaureusetöö eesmärk on uurida, **milliseid süü ja vastutuse hajutamise keelelisi strateegiaid võib täheldada Eesti valitsuspoliitikute keelekasutuses**. Selleks kasutan kriitilise diskursusanalüüsi meetodeid, mida rakendan analüüsiks valitsus kaasuste peal, kus minister vastab valitsuse või konkreetselt tema pihta käivale kriitikale. Analüüsitavad juhtumid on järgmised:

- peaminister Jüri Ratas selgitab 2017. aasta riigieelarves tehtud muudatusi;
- peaminister Jüri Ratas vastab kriitikale seoses otsusega jätta 2017. aasta riigieelarve puudujääki ja kasutada kulutusteks reserve;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson vastab ettevõtjatele, kes süüdistavad valitsust läbimõttlemata maksuotsuses;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson süüdistab kütuseaktsiisi tõusus eelmist valitsust;
- töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitika lõppemisest;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson võimalikust huvide konfliktist 2016. aasta koalitsioonirääkimistel;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson vastab temale umbusaldust avaldanud opositsioonile.

Valitud näiteid analüüsin tuginedes töö teoreetilises osas kirjeldatud erinevatele süü ja vastutuse hajutamise viisidele ning Sten Hanssoni (2015) loodud ja Ühendkuningriigi valitsuse kommunikatsioonijuhtumite peal katsetatud analüüsiraamistikule.

Bakalaureusetöö on jaotatud kuueks sisupeatükiks. Esimeses peatükis teen ülevaate bakalaureusetöö teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Kirjeldan erinevaid viise, kuidas poliitikud vastutust ja süüd hajutavad ning taolise käitumise võimalikke põhjuseid. Lisaks selgitan poliitilist konteksti, milles analüüsiks valitud näited asetsevad. Teises peatükis püstitan uurimisküsimused, millele selles bakalaureusetöös vastust otsin. Kolmandas peatükis tutvustan analüüsis kasutatavat metoodikat ning neljandas peatükis kirjeldan analüüsiks valitud juhtumeid. Viiendas peatükis esitan tekstide analüüsi. Viimases, kuuendas sisupeatükis vastan töös püstitatud uurimisküsimustele, arutlen analüüsis saadud tulemuse üle ja kirjeldan, mis kasu võiks minu tööst olla näiteks ajakirjanikele või ka teistele huvilistele.

Oluline on märkida, et analüüsi eesmärk ei ole võtta kohtunikku rolli selgitamaks välja ja hindamaks, kes tegelik süüdlane või vastutaja on, vaid eesmärk on tuvastada, kuidas valitsuspoliitikud süüd ja vastutust enda pealt ära üritavad veeretada. Niisiis ei ole selle töö

käivitavaks jõuks konkreetselt 49. valitsuse ministrid, vaid akadeemiline huvi keelekasutuses täheldatavate süü ja vastutuse hajutamise võtete suhtes. Sestap ei ole selle töö põhjal võimalik ka teha järeldusi justkui taoline keelekasutus on iseloomulik ainult selle valitsuse ministritele, sest nagu ka töö järgmistes osades kirjutan, võib süü ja vastutuse hajutamise võtteid leida tõenäoliselt nii kõigi poliitikute kui ka tavakodanike keelekasutusest.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Selles peatükis kirjeldan vastutuse (ja sellega ühes ka süü) hajutamist kui osa poliitilisest kommunikatsioonist. Lisaks teen ülevaate erinevatest võtetest, mida vastutuse hajutamisel kasutatakse. Need kirjeldatud võtted on selles bakalaureusetöös analüüsi aluseks. Kolmandaks kirjeldan poliitilist konteksti, milles analüüsitava ministrite sõnavõttude aset leiavad.

1.1. Vastutuse ja süü hajutamine poliitilises kommunikatsioonis

Vastutuse ja süü hajutamise võtteid võib samahästi tuvastada nii valitsuspoliitikute kui ka tavaliste inimeste keelekasutuses. Kui vastutust proovivad hajutada aga poliitikud oma ametialastes küsimustes, on see osa poliitilisest kommunikatsioonist. Ühtset ja universaalset poliitilise kommunikatsiooni mõistet on keeruline sõnastada, sest mõisted „poliitiline“ ja „kommunikatsioon“ on juba iseenesest mitmeti mõistetavad ja tõlgendatavad (McNair, 2000: 3). Sellegipoolest rõhutab meediasotsioloog Brian McNair lähtudes poliitilise kommunikatsiooni uurijate Robert E. Dentoni ja Gary C. Woodwardi käsitlest poliitilise kommunikatsiooni ühe universaalse komponendina selle eesmärgistatust, mis hõlmab endas:

1. kõiki poliitikute ja poliitikategelaste kasutatavaid konkreetsele eesmärgile suunatud kommunikatsioonivorme;
2. mittepoliitikute ehk näiteks valijate ja ajakirjanike poliitikutele suunatud kommunikatsioon;
3. poliitikas tegevate inimeste kohta käiv kommunikatsioon; näiteks uudistes, juhtkirjades, poliitilistes aruteludes (McNair, 2000: 4).

Nimetatud kolmest poliitilise kommunikatsiooni aspektist on siinses bakalaureusetöös kesksel kohal esimene ehk poliitikute kasutatav kommunikatsioon oma eesmärkide saavutamiseks. Täpsemalt analüüsin poliitilise kommunikatsiooni alaliigina valitsuskommunikatsiooni ehk ministrite kommunikatsiooni oma eesmärkide saavutamiseks. Lähtuvalt bakalaureusetöö fookusest, on analüüsitavates tekstides valitsuspoliitikute kommunikatsiooni eesmärk vältida süüdlase kuvandit.

Negatiivse kuvandi vältimine on pikka karjääri soovivate poliitikute jaoks elutähtis. Eelkõige sellepärast, et poliitiku karjäär sõltub valijatest ja „patuoinale“ ei soovi keegi oma häält anda. Niisiis peavadki korduvalt valituks saada tahtvad poliitikud olema sama huvitatud oma tegemistele osaks saanud kriitika vältimisest kui ka kiituse pälvimisest (Weaver, 1986: 372).

Valitsemise uurija Christopher Hoodi (2011: 9-10) sõnul on süü vältimine poliitikute jaoks koguni olulisemgi kui kiituste vastuvõtmine, sest inimesed pööravad rohkem tähelepanu negatiivsele kui positiivsele ja kaotuseid/kahju hinnatakse kõrgemalt kui samaväärset kasu. Hood (2011: 9) nimetab selle nähtuse negatiivseks kallutatuseks. Ka valitsuspoliitika uurimisele keskendunud R. Kent Weaver (1986: 371) nendib, et poliitiku motiveerib rohkem süü vältimine kui kiituse otsimine. Selleks kasutavad nad erisuguseid poliitilisi strateegiaid nagu näiteks teiste tegutsejate „patuoinaks“ tegemine ja selja pööramine ebapopulaarsetele teemadele.

Valitsuspoliitikas on negatiivset kallutatust märgata mitmes vormis. Hood (2011: 10) toob näite Briti ajalehe *The Independent* kolumnisti Simoni Carri (2009) aramusloost, kus viimane sedastab, et poliitika on kõige ehedam, kui teod on ajendatud pigem vaenlaste vihkamisest kui sõpruse loomisest. Rahulolematus kannustab poliitikute kõrval tegutsema ja lojaalsust muutma ka valijaid. Näiteks leidis poliitikateadlane Samuel Kernell (1977), et suurema tõenäosusega lähevad ka valima just rahuolematud inimesed ja nemad on altimad ka oma häält parteide vahel vahetama (Hood, 2011: 10 kaudu). Seega võib öelda, et kuna negatiivne jääb poliitikule kergemini külge ja mõjutab valijate otsuseid, on poliitiku jaoks oluline, et valijad oleksid temaga rahul, ent teistega mitte. Nii asubki ta süüdlaseks tembeldama teisi poliitiku, parteisid või muid vaenlasi, et neile negatiivset külge pookida.

Hood (2011: 1) märgib, et süüdistamine kui sotsiaalne protsess hõlmab endas peamiselt kahte tüüpi tegelasi: süüdistajaid ja süüdistatavaid. Nende kahe rolli interaktsiooni kutsutakse süümänguks. Süümängud tähistavad olukorda, kus „mängijad“ võtavad süüdistatavaks sattumise vältimiseks ise süüdistaja rolli, et teatud teema eest tembeldada vastutavaks isikuks keegi teine (Hood, 2011: 1). Niisiis võivad poliitikud olla süümängudes mõlema rolli esindajad: nii süüdistatava kui ka süüdistaja rollis. Kahe rolli vahel laveerimine muutub nähtavaks näiteks poliitilistes debattides, kus süüdistused ja eitamine on strateegiliselt planeeritud. Seal on poliitiku eesmärk näidata end oma parimatest külgedest ja vastaseid halbadest külgedest (Hansson, 2015: 299).

Riigivalitsemises võib süüväär näha enamasti valitsuse ja opositsiooni vahel. Opositsiooni roll on võimulolijate usaldusväärsus avalikkuse silmis kahandada seades tähelepanu keskpunkti lood, kus valitsejate halvad teod ja pahad isiksused põhjustavad või võivad põhjustada kahju, kaotust või läbikukkumist. Nii on opositsiooni eesmärk olemasolevat korda muuta ja hoopis ise võimule pääseda. Võimulolijate ülesanne süüväärades on aga enamasti süü vältimine. Ministrite eesmärk on säilitada avalikkuse silmis usaldusväärsus. Selle saavutamiseks õigustavad ja selgitavad nad pidevalt oma tegemisi ja tegemata jätmisi ning tõrjuvad halba mainet. Seega on valitsuse süüväärades opositsioon enamasti „rünnakul“ ja valitsus „kaitset“ (Hansson, 2017: 228-229).

1.2. Süü vältimine valitsuses

Selleks, et analüüsida, kuidas avalikud võimuorganid mõjutavad avalikkuse arusaamu süüst ja süüdlasest, tuleb vaadata keelelistest aspektidest kaugemale. Avalikke võimuorganeid on mitmeid ja erinevaid, mistõttu tuleb analüüsis arvesse võtta ka nende iseärasusi. Kuivõrd siinses bakalaureusetöös analüüsitakse avaliku võimuorganina just valitsust, on oluline mõista, millistel viisidel ja kuidas valitsuses süüdistustega ümber käiakse.

Hood (2011: 8) eristab kolme laadi nahahoidmise viise: ühed puudutavad seda, kuidas võimukandjad oma tööd esitlevad, teised – kuidas nad oma tööülesandeid jaotavad, ning kolmandad – kuidas nad oma poliitika ja tegutsemisviise valivad. Avalikule võimukandjale (nt valitsusele) on süü hajutamisel ja vältimisel eriti iseloomulik just see esimene ehk kuidas oma tegemisi esitletakse (Hood, 2011: 18). Võimalikud esitlusviisid oma tegemistest rääkimisel hõlmavad endas näiteks argumentide kasutamist süü kitsendamiseks (ettekäänded, vabandused), süüdistuste muutmist kiituseks (õigustamine) ja teisi meetodeid enda avaliku kuvandi mõjutamiseks. Nende strateegiate kasutamise eelduseks on, et õige esitlusviis kitsendab või peletab süüdistusi, mitte ei võimenda ega tõmba neid ligi (Hood, 2011: 18).

Hood (2011: 50-56) sedastab järgmised esitlemisviisid/kommunikatsioonistrateegiad:

- *Väitluse võitmine.* Seda strateegiat kasutades proovivad poliitikud süüväärades „võita“, esitades veenvaid vabandusi ja põhjendusi. Nii proovivad nad näidata justkui probleemi ei olekski (probleemi eitamine) kolmel erineval viisil: probleemi täielik

eitamine, osaline eitamine või eitamine koos vasturünnakuga. Kui poliitik otsustab aga probleemi tunnistada, asetab ta süüvärgude „võitmiseks“ süüdlase rolli kellegi/millegi teise (*Ibid*).

- *Piiride tõmbamine*. Selle strateegiaga proovivad poliitikud juba ennetavalt või varakult vabandada, et kriitikud nii-öelda relvituks teha ja avalikkuses kaastunnet tekitada. Taolise käitumise eesmärk on süüdistusi neutraliseerida, samal ajal süüd näiliselt või osaliselt tunnistades. Vabandamine võib poliitiku heasse valgusesse asetada, kuid avalikkus võib vabandusi tõlgendada ka süü omaksvõtmisena, mis omakorda võib viia töökohast ilma jäämiseni (*Ibid*).
- *Teema muutmine*. Selle strateegia järgi proovivad poliitikud luua või tõstatada uusi avalikkuse tähelepanu pälvivaid teemasid, et nii ise tähelepanu keskpunktist pääseda. Näiteks suurte spordiürituste või pühade aeg on poliitikute või organisatsioonide jaoks üsna soodne aeg probleemidest või tõenäoliselt halvaks panu osaliseks saavatest otsustest teatada, sest inimesed on keskendunud teistele toimingutele (*Ibid*).
- *Madala profiili hoidmine*. See on passiivne strateegia süüdistustega tegelemiseks, kus poliitiku eesmärk on öelda nii vähe kui võimalik. Taoline passiivsus võib esineda mitmel erineval viisil nagu näiteks info saladuses hoidmine, täielikult vaikimine või katsed kasutada erinevaid varjatud stiimuleid ja ähvardusi, et meedia agendat muuta (*Ibid*).

Tasub meeles pidada, et lisaks nimetatud esitlemisviisidele on süü hajutamiseks ja vältimiseks ka teisi võtteid. Näiteks võivad poliitikud vastutust ennetavalt hakata ka teineteisele suunama või valivad teatud teguviisi, mis soodustab neil süüd enda õlult kellegi teisele tõsta kui mõni probleem peaks tekkima.

Kuigi erinevad strateegiad süü hajutamiseks ja vältimiseks võivad poliitikutele tuua pika karjääri, hea maine ning muud positiivset, siis ühiskonnale võib Hoodi (2011: 174-175) hinnangul taoliste strateegiate kasutamine mõneti halvemaid tagajärgi kaasa tuua. Nimelt peab ta silmas lähenemisi, mis pärivad avalikku diskussiooni ehk „jututeema muutmise“ ja „madala profiili hoidmise“ strateegiaid. See tähendab, et kui ministrid ei kõnele probleemist ega osuta sellele tähelepanu, ei pruugi inimesed probleemist ega valitsejate seisukohtadest teada saada, mistõttu ei ole neil võimalik ka kaasa rääkida. Nii tekib valitsejatel ka võimalus teha inimeste seas ebapopulaarseid otsuseid ilma, et neid selle eest kritiseeritaks.

Nimetatud esitlusviisid on üldised kommunikatsioonistrateegiad, millest valitsuspoliitikud probleemteemade käsitlemisel lähtuvad. Neid valitud kommunikatsioonistrateegiaid aitavad ellu viia erinevad keelelised võtted, millega süüd ja vastutust hajutada.

1.3. Süü ja vastutuse hajutamise võtted

Avalikes poliitilistes debattides peavad valitsuspoliitikud osalema sageli. Olenevalt teemast on näiteks pea igal nädalal mõni valitsuspoliitik ETV poliitikasaates „Foorum“ valitsuse tegemiste kohta aru andmas. Avalikes debattides on aga oht saada nii avalikkuse kui ka teiste poliitikute süüdistuste ja kriitika osaliseks. Sellega toime tulemiseks kasutavad poliitikud teatud argumenteerimisviise, veenmaks auditooriumit, et süüdistused tema suunas ei ole õigustatud.

Nimetatud argumenteerimisviisid jagunevad laias laastus kaheks. Esiteks võib süüdistuste osaliseks saanud poliitik proovida lugejat või kuulajat eksitada nii, et kõneleb justkui probleemis pole tarvis mitte kedagi süüdistada, sest kahju pole tekkinud. Kui kahju on siiski ilmselge ja vältimatu, võib vastutav poliitik viidata sellele, et kahju on tehtud tahtmatult, teadmatult, see on tekkinud iseenesest või põhjustatud hoopis kellegi teise poolt (Hansson, 2015: 299). Nii võib seda teist argumenteerimisviisi iseloomustada nõnda, et poliitik kas jätab vastutuse kuskile ebamäärasesse paika hõljuma või tõstab selle oma õlult kellelegi kolmandale kanda.

Lingvist Ruth Wodak (2009: 132) märgib, et vastutuse (ja sellega koos ka süü) hajutamist võetakse tihti peale poliitikas iseenesestmõistetavana ja toob selle kinnituseks ilmeka näite: Euroopa Parlamendi liikmed tõstavad sageli esile Euroopa Komisjoni vigu ja ebaõnnestumisi, et komisjoni vigu esitleda kui takistusi parlamendis mõistlike otsuste tegemise ees.

1.3.1. Argumenteerimisvõtted

Hansson (2015) on kokku koondanud erinevad argumenteerimisvõtted, mida poliitikud end süüist vabastada püüdes kasutavad:

- vastutuse kellegi teise õlule asetamine (*trajectio in alium*);
- oponendi isiku ründamine tema häbistamiseks (*argumentum ad hominem*);
- vastaspoole argumentide ümberlükkamine läbi nende moonutamise („õlgmees“);

- poliitik püüab oma väidet kinnitada öeldes, et „paljud inimesed usuvad nii“ (*argumentum ad populum*);
- auditooriumis kaastunde tekitamine (*argumentum ad misericordiam*);
- väärade analoogiate kasutamine;
- ajalise järjestuse samastamine põhjusliku põhjusega (*post hoc, ergo propter hoc*);
- ebaselgete, mitmetähenduslike või arusaamatute väljendite kasutamine (Hansson, 2015: 300).

Lisaks nendele nimetatud võtetele iseloomustavad süüd hajutavat argumenteerimisviisi ka konkreetse teema kohta käivad jagatud arusaamadel (sh eelarvamustel) põhinevad järeldamisreeglid (*topoi*). See tähendab, et seisukohti ja olukordi õigustatakse kasutades (eeldatavalt) kõigile tuttavaid põhjendusi nagu näiteks „see on koorem“, „see maksab liiga palju“ või „see on ohtlik“. Selliste järeldamisvõtete kasutamisel saab asjakohased argumendid ja toekad tõendid seisukoha põhjendamisel tagaplaanile jätta (Wodak, 2009: 43).

1.3.2. Raamistamine

Erinevaid argumenteerimisviise kellestki süüdlase konstrueerimisel toetavad lingvisti George Lakoffi (2008) sedastatud raamid. Selles kontekstis tähendavad raamid tajutavaid struktuure, mis defineerivad ja piiritlevad teemat ning arutelu, seades sellega raamid, mille piires kõik osapooled käituvad. Raamid võivad olla narratiivid, metafoorid, pildid, sümbolid (Lakoff, 2008: 13-14). Näiteks narratiiv on erinevate raamide kogum, kus erisugused raamid moodustavad kokku terviku ning millega inimesed ennast kindlates olukordades suhestavad. Kindlad narratiivid eeldavad ka harjumuspäraseid reaktsioone ning tõlgendusi (Lakoff, 2008: 22-23).

Lakoff (2008: 24) kirjeldab „päästmise narratiiv“, mille järgi elustatakse muinasjuttudes tuntud süžee: õel kurikael teeb süütule ohvrile liiga, seejärel tuleb kangelane kurikaelaga võitlema ja võidab. Lõppeks on ohver päästetud, kurikael karistatud ja kangelane premeeritud (Lakoff, 2008: 24). Lähtudes sellest narratiivist, on süü vältimine kahju või kaotusega seotud teemades kurikaela rolli vältimine. Selleks, et süüdlast nõudvas olukorras negatiivsest kurikaela rollist pääseda, proovivad poliitikud võtta kangelase või kangelase abistaja rolli. Kui kangelase rolli usutavus jääb silmanähtavalt väikeseks, proovitakse end tembeldada ka ohvriks, sest „päästmise“ narratiivis on positiivse kuvandi otsijatele kõige olulisem mitte kurikaelana näida (Lakoff, 2008: 13-14).

Lakoff (2008: 163-164) sedastab ka teise poliitikas sageli kasutatud raamistuse, mis kirjeldab süüväntse institutsiooni tasandil. Lakoff nimetab seda „Halva õuna raamiks“ ja see tuleneb inglise vanasõnast „*One bad apple spoils the whole barrel*“ („Üks mada õun rikub terve tünnitäie“). Vanasõna viitab, et kui ühest halvast õunast lahti saada, on korvitäis õunu jälle head. Sidudes vanasõna reaalse eluga, on õunad inimesed ja õuntega täidetud korv organisatsioon, millesse kuuluvad inimesed on üldiselt head, kuid isegi üks halvasti käituv inimene paneb muidu positiivse mainega organisatsiooni ja selle liikmed halba valgusesse (Lakoff, 2008: 163-164).

„Halva õuna raami“ kasutamist võib tuvastada kahel juhul. Esimese järgi lahkub „halb õun“ organisatsioonist, misjärel taastub organisatsiooni maine ja töö läheb vanaviisi edasi (Lakoff, 2008: 164). Näiteid säärasest käitumisviisist võib Eesti poliitikast leida mitmeid: näiteks astus 2016. aasta detsembris oma ametikohalt tagasi tollane maaeluminister Martin Repinski, et tema ettevõtlustegevusega seotud skandaal ei rikuks äsja ametisse asunud valitsuse mainet (Martin Repinski astub..., 2016). Ka endine riigihalduse minister Mihhail Korb, kes oma ametiajal ütles, et ei toeta Eesti kuulumist NATOsse, astus 2017. aasta mais ministriametist tagasi, et tema öeldu pärast koalitsiooni maine ei kahjustuks ja valitsus saaks plekitult edasi töötada (DELFI FOTOD..., 2017). Kui oht süüdlaseks jääda on aga organisatsioonil kui tervikul, tembeldatakse vastutavaks ikkagi üks inimene, sest nii jäävad süüdistustest puutumata teised organisatsiooni liikmed (Lakoff, 2008: 164).

Raamistusteks võivad olla ka metafoorid, mida inimesed oma igapäevastes kõnelustes kasutavad. Lakoff (1992: 1) ütleb, et metafoor ei ole osa keelest, vaid osa sellest, kuidas inimesed kontseptualiseerivad ühte mõttelist valdkonda teisega. Selle protsessi käigus muutuvad igapäevased abstraktsed kontseptsioonid nagu aeg, seisund, muutus, põhjuslikkus ja sihid metafoorilisteks. Taolised kontseptuaalsed metafoorid seisnevad selles, et toimub projektsioon algselt valdkonnalt sihtvaldkonnale (Lakoff, 1992: 4).

Lakoff (1992: 18) selgitab metafoori tekkimise protsessi järgmise näitega: eesmärgid on sihtkohad ja eesmärgistatud tegevus on liikumine selle sihtkoha poole. Niisiis saab öelda, et eesmärgistatud elu on pikaajaline eesmärgistatud tegevus ehk teekond. Väiksemad eesmärgid on sel juhul sihid sellel teekonnal ning inimeste tegevus nende saavutamiseks tähendab edasi liikumist. Sellest kujuneb kontseptuaalne metafoor nagu näiteks „Elu on teekond“, mida omakorda saab mugandada teisteks metafoorideks nagu „armastus on teekond“ ja „karjäär on

teekond“ (Lakoff, 1992: 18). Kuivõrd paljud metafoorid kannavad inimeste jaoks samu tähendusi, on võimalik nende kasutamisega konstrueerida olukordi ja reaalsust ilma ise kõike välja ütlemata. See aga tähendab ka seda, et metafooride sihipärase kasutamisega saab mõjutada inimeste arusaama ja nägemust mõnest probleemist, olukorrast või inimesest, mistõttu tasub ministrite keelekasutuse uurimisel ka sõnades peituvatele metafooridele tähelepanu pöörata.

Argumenteerimisviiside ja raamistike tundmine annab vajalikud teadmised vastutuse hajutamise võtete äratundmiseks ning kriitiliseks analüüsimiseks. Lisaks nendele kahele on aga oluline mõista ka eitamise strateegiaid, sest just eitamine on üldjuhul inimeste esimene reaktsioon süüdistuste alla sattudes (Pomerantz, 1978, Hansson, 2015: 301 kaudu).

1.3.3. Eitamine

Lingvist Teun Van Dijk (1992) on kokku koondanud üldised eitamise tüpoloogiad, mida inimesed kasutavad üldise sotsiaalse kaitsemehhanismina, et endast negatiivset muljet mitte jätta. Nendeks on:

- tegevuse eitamine („Ma ei teinud/öelnud seda“);
- kontrolli eitamine („Ma ei teinud/öelnud seda meelega“, „See oli õnnetus“);
- kavatsuse eitamine („Ma ei mõelnud seda“, „Sa said minust valesti aru“);
- eesmärgi eitamine („Ma ei teinud/öelnud seda, et...“)
- negatiivsetest tegudest kõneldes nende pehmendamine, vähemoluliseks rääkimine või eufemismide kasutamine (Van Dijk, 1992: 92).

Kõigi nende eitamisviiside eesmärk on muuta seda, kuidas süüdistatavat nähakse. Negatiivse vastukaja osaliseks saanud tegude põhjendamisel võib süüdistatavatel olla lihtsaim oma kavatsuse eitamine, sest üldjuhul on süüdistajatel kellegi halbu kavatsusi võimatu tõestada (Hansson, 2015: 302).

Lisaks nendele loetletutele on Van Dijki (1992) järgi üks oluline eitamise vorm ohvri süüdistamine. See tähendab, et süüdistustele ei vastata seisukohtade ja tegevuste selgitamise teel, vaid asutakse süüdistajad süüdistama. Nii nähtub ka Hoodi (2011) poolt välja toodud süü mängude „mängimise“ viis: selleks, et ise mitte süüdlaseks jääda, tuleb süüdlaseks tembeldada keegi teine. Sellisel viisil saab süüdistustele vastata aga siis, kui vastutaja või süüdlane ei ole selgelt kindlaks tehtud.

1.3.4. Tegutsejate ja tegevuste kujutamise viisid

Kuivõrd süüdlast hakatakse otsima probleemteemade puhul, on loogiline järeldada, et kui pole probleemi, ei ole ka süüdlast. Niisiis võivad poliitikud otsustada võimalikke süüdistusi kaasa toovaid teemasid üldse mitte mainida. Kui probleem on siiski juba avalikkusele teada, võivad poliitikud sellest kõneldes hoolikalt valida, millistest tegutsejatest ja tegevustest (sotsiaalsetest teguritest) kuidas rääkida. See tähendab, et süüdistuste vältimiseks esitatakse oma kommentaarides tegutsejaid ja tegevusi nii, et kõneleja ise vastutaja või süüdlase rolli ei jää (Hansson, 2015: 302).

Keele- ja kommunikatsiooniteadlase Theo Van Leeuweni (1996, 2008, Hansson, 2015: 303 kaudu) kohaselt on säärase võtete kasutamine vastutuse hajutamiseks eriti omane just valitsusasutustele. Van Leeuweni väidet kinnitab ka lingvisti Ron Scolloni (2008) tehtud analüüs ühe USA valitsusinstituutsiooni avaldatud uudistele. Scolloni (2008) sõnul ei nähtu analüüsitud tekstidest, kes esitatud seisukohtade eest vastutab, sest tekstid on niivõrd ebaselged ja mitmetähenduslikud (Hansson, 2015: 301 kaudu).

Poliitilistele tekstidele on esitatud seisukohtade ebamäärasus iseloomulik, sest need on koostatud ametnike poolt, kelle eesmärk on vältida isiklike või ametkondlike süüdistuste alla sattumist. Näiteks ei räägita poliitilistes tekstides riskidest ja ohtudest otse, vaid peidetakse neid selliste eufemismide taha nagu „kasvueelne periood“ või „tööjõu optimeerimine“, selmet kirjutada majandussurutis või inimeste koondamine (Hansson, 2015: 302).

Sotsiaalsete tegutsejate kujutamise viise poliitilistes tekstides saab analüüsida ka lähtuvalt sellest, kuidas tegijaid liigitatakse ehk kuidas tekstis meie-nemad vastandust konstrueeritakse ja millisena tegutsejaid näidatakse. Süüdlasena tajutakse enamasti neid tegutsejaid, keda tekstis esitatakse kui „nemad“ ja kellele omistatakse negatiivseid omadusi (Hansson, 2015: 302).

Teatud viisidel oma tegemistest rääkimine ja kirjutamine võib kuulajate/lugejate seas luua süüdistatavast mulje justkui teda ei peakski süüdistama (Hansson, 2015: 303). Van Leeuwen (1995, 2008, Hansson, 2015: 303 kaudu) sedastab, et tihtipeale jäävad probleemteemade puhul tegutsejad isikustamata („kerkis esile probleem“, „leidis aset juhtum“) või probleemist räägitakse nagu see „lihtsalt ongi nii“ („see on probleem“) või justkui probleem oleks tavaline protsess („mure kasvab“, „muudatused on tulekul“). Taoliste väljendite kasutamisega muutuvad poliitikute selgitused väga üldiseks ja abstraktseks, mistõttu ei pruugigi nende jutust

ilmneda, mida päriselt tehti või tehakse („me tegeleme nende probleemidega“). Niisamuti võivad poliitikud probleemi ennast üldse mitte mainida, vaid kõnelda ainult enda emotsioonidest, mille tõelisust ei saa paraku keegi teine teada („ma olen selle pärast väga mures“, „ma loodan, et olukord paraneb“) (Van Leeuwen, 2008, 1995, Hansson, 2015: 303 kaudu).

1.3.5. Õigustamise viisid

Eelnevalt on kirjeldatud hulganisti erinevaid viise, kuidas poliitikud probleemteemade puhul vastutusest ja süüdistustest kõrvale üritavad hoida, ent teinekord valitakse hoopis vastupidine tee. Sel juhul võtab poliitik toimuva eest täielikult vastutuse, kuid üritab probleemteemat näidata positiivses valguses, hakates seda legitimeerima ehk õigustama.

Õigustused ehk selgitused ja põhjendused teatud organisatsiooni (nt valitsuse) käitumispraktikate kohta võimaldavad vastata küsimusele miks midagi tehakse (Van Leeuwen, 2007: 93-94). Nii võib kuulda näiteks ministreid selgitamas, miks peaks midagi just sel viisil tegema. Oma tegemisi võivad poliitikud hakata õigustama siis, kui nad juba süüdistuste alla on sattunud, ent sageli hakatakse potentsiaalselt mitteteretunud teguviise ka ennetavalt õigustama.

Van Leeuwen (2007: 92) on õigustamise viisid jaganud laias laastus neljaks:

- Õigustamine võimu kaudu: viitamine enda staatusele, rollile, kehtivatele reeglitele, seadustele, traditsioonidele, tavadele, ühtsusele ja ekspertide/eeskujude heakskiidule;
- Õigustamine moraalihinnangute abil: viitamine väärtussüsteemidele andes hinnanguid, kasutades analoogiaid ja olles abstraktne;
- Õigustamine mõistuspärasuse kaudu: viitamine institutsionaliseeritud sotsiaalse tegevuse eesmärkidele, kasule, mõjule või asjade loomulikule korrale;
- Mütopoeesia: narratiivide (nt moraali- ja hoiatusjuttude) kasutamine, kus „häid“ tegemisi premeeritakse ja „halbu“ tegemisi karistatakse (Van, Leeuwen, 2007: 92).

Nimetatud õigustamise viise kasutavad poliitikud tavaliselt debattide lõpetamiseks, et ilma pikemaid põhjendusi jagamata proovida oma autoriteeti kehtestada (Hansson, 2015: 303). Nii ei ole õigustamise eesmärk poliitikute jaoks lahendada lahkarvamusi kriitilise diskussiooni kaudu, vaid pigem iga hinna eest „peale jäämine“.

1.3.6. Manipuleerimine

Valitsuspoliitikute lingvistilisi strateegiaid vastutuse hajutamiseks ja süü eiramiseks võib pidada võimu kuritarvitamiseks juhtudel, kui nad manipuleerivad avalikkusega (Hansson, 2015: 304). Mõistmaks manipuleerimist kui kriitilise diskursusanalüüsi keskset mõistet, on keeleteadlane Teun van Dijk (2006: 373-276) kirjeldanud manipuleerimise sotsiaalsed, kognitiivsed ja diskursiivsed aspekte. Van Dijki raamistuse järgi on tekstid manipulatiivsed, kui:

- neid kasutavad domineerivad grupid (nt valitsus) oma võimu (taas)tootmiseks ja teiste vähemvõimukate ühiskonnagruppide huvide kahjustamiseks;
- nende selge eesmärk on nõrgendada või kallutada informatsiooni mõistmist ja luua inimeste peades arusaamu, mis ei ole nende huvides;
- nendes kasutatakse ulatuslikult gruppide polariseerimist (positiivne enesepresentatsioon ja teiste negatiivne esitlemine) ja teisi diskursiivsed strateegiad, mis on keskendunud vastuvõtja haavatavusele (emotsioonid, traumad, puudused teadmistes, madalam seisus), et ta oleks vastuvõtlikum talle ette pandud uskumuste suhtes ning oleks valmis tegema asju, mida ta muidu ei teeks (Van Dijk, 2006: 373-376).

Nii manipuleerimise kui ka teiste süüd ja vastutust hajutavate keeleliste võtete tuvastamiseks ja analüüsimiseks on tarvis mõista tausta ning konteksti, milles poliitik kõneleb. Nii on võimalik luua seoseid, märgata vastuolusid ning selgitada, mis võivad olla tema keelekasutuse põhjusteks.

1.4. Poliitiline kontekst: valitsuse vahetus 2016. aastal

Minu bakalaureusetöö keskendub 2016. aasta sügisel erakorralise valitsuse vahetuse järel võimule tulnud Keskerakonna juhitud valitsuse ministrite keelekasutusele. Keskerakonna saamine juhtivaks koalitsioonierakonnaks on uudne olukord näiteks sellepärast, et 2016. aasta sügiseni olid nad riigikogu opositsioonis olnud 9 aastat. Aastatel 2005-2007 olid nad küll üks koalitsioonierakondadest, kuid seda ikkagi nende suurima vastase ja pikaajaseima Eesti valitsust juhtinud Reformierakonna käe all (Vabariigi Valitsuse kodulehekül, 2018). Niisiis

on Keskerakond valdava osa taasiseseisvunud Eestist olnud opositsioonierakond ja nagu opositsioonile kombeks, valitsuse tegemisi häälekalt kritiseerinud.

Nagu öeldud, muutus see 2016. aasta 9. novembril, kui tollase Reformierakondlasest peaministri Taavi Rõivase juhitud valitsus oli sunnitud ametist lahkuma, sest riigikogu avaldas peaministrile umbusaldust. Umbusaldatud Rõivase valitsusse kuulusid Reformierakonna kõrval ka Sotsiaaldemokraatlik erakond ning Isamaa ja Res Publica liit. Ka viimased kaks asusid paar päeva enne umbusaldushääletust selle algatanud opositsiooniga (eesotsas Keskerakonnaga) ühele meelele ning tegid peaminister Taavi Rõivasele 7. novembril 2016 ettepaneku astuda tagasi. Rõivas selle koalitsioonipartnerite poolt tehtud ettepanekuga kaasa ei läinud ning nõnda pidi tema koos enda juhitud Reformierakonnaga valitsusest lahkuma pärast 9. novembril 2016 toimunud umbusaldushääletust, kus teda umbusaldas 63 saadikut ja vastu oli 28 (Fotod: riigikogu umbusaldas..., 2016).

Pärast Rõivase umbusaldamist alustasid koalitsiooniläbirääkimisi eesotsas Keskerakonnaga nii eelmisse valitsusse kuulunud Sotsiaaldemokraatlik erakond kui ka Isamaa ja Res Publica liit. Koalitsiooniläbirääkimised olid edukad ning loetud päevad hiljem, 23. novembril asus ametisse uus valitsus, kus eestvedajaks sai pikalt opositsioonis võimuerakondi kritiseerinud Keskerakond ja peaministriks Keskerakonna esimees Jüri Ratas (Saame tuttavaks: Eesti uus valitsus..., 2016). Reformierakond võttis üle Keskerakonna rolli suurima opositsiooniparteina.

Kuivõrd Reformierakond oli kuni 2016. aasta sügiseni olnud valitsuses 17 aastat ja seda juhtinud viimased 9 aastat, siis ei ole neil olnud olnud võimalik probleemteemade puhul süüd ja vastutust kergekäeliselt eelmise valitsuse õlule panna, sest sel moel oleks nad süüdlaseks teinud iseenda. Keskerakond aga olles opositsioonierakonnana aastaid Reformierakonna juhitud valitsust selle otsuste ja valikute eest kritiseerinud, saab enda mainet kahjustamata pahameele alla sattunud teemade puhul viidata, et „selle otsuse tegi eelmine valitsus“ või „meie ei olnud valitsus, kui seda tehti“. Kui aga näiteks keskerakondlastest ministrid vastavad opositsiooni kriitikale süüdistades eelmist valitsust, siis põhimõtteliselt süüdistatakse opositsiooni (sest Reformierakond on suurim opositsioonierakond), kuid ühtlasi ka ametis olevat valitsuse liikmeid, sest nii Sotsiaaldemokraatliku erakonna kui ka Isamaa ja Res Publica liidu ministrid olid ühes ka eelmise, Reformierakonna juhitud valitsusega (Vabariigi valitsuse kodulehekül, 2018). Näiteks töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski on seda ametit kandnud nii eelmises kui ka praeguses valitsuses (Tervise- ja tööminister Jevgeni..., 2018).

Seega on „nahahoidmise“ strateegiate tuvastamisel oluline teada ja mõista kaasuse konteksti ning tähele panna, kes-milles-keda süüdistab, sest nii saab täheldada, kas avalikkusega näiteks manipuleeritakse rõhudes nende lühimälule ja teadmiste puudumisele.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Minu bakalaureusetöö eesmärk on uurida, milliseid süü ja vastutuse hajutamise võtteid võib täheldada Eesti valitsuspoliitikute keelekasutuses. Uurimuse aluseks on töö teoreetilises osas kirjeldatud poliitikute poolt kasutatavad probleemteemade esitusviisid ja erinevad „nahahoidmise“ võtted. Nende võtete tuvastamiseks valisin juhtumid, kus minister kriitika alla sattunud teemat kommenteerib. Tekstide uurimisel kasutan kriitilise diskursusanalüüsi meetodeid. Analüüsi tulemusel otsin vastust ühele peamisele uurimisküsimusele:

Kuidas proovivad ministrid end süüdistustest ja vastutusest vabastada? – Sellele uurimisküsimusele vastamiseks toon analüüsitavates näidetes välja, milliseid argumenteerimisvõtteid, raamistusi, eitamise, õigustamise ja manipuleerimise võtteid minister kasutab ning kuidas kujutab tegutsejaid ja tegevusi.

Sellele peamisele uurimisküsimusele aitavad vastata ka kaks alaküsimust:

- **Kas ja kuidas teevad ministrid “patuoinaks” eelmise valitsuse/opositsiooni?** – Küsimus uurib, kuidas ministrid proovivad näiteks otsuste tegijana näidata eelmist valitsust, mille eesotsas oli praegu opositsioonis olev Reformierakond.
- **Millisena kujutavad ministrid probleemteemades iseennast?** – Küsimus uurib, kas ja millist vastutust näevad ministril enesel.

Oluline on märkida, et uurimisküsimustele vastamise järel ei ole eesmärk välja selgitada, kes on tegelikult süüdi, vaid näidata, kuidas ministrid kriitika alla sattudes oma keelekasutusega süüd ja vastutust proovivad vältida, et endast positiivset kuvandit jätta.

3. MEETOD

Oma bakalaureusetöös kasutan valitsuspoliitikute keelekasutuse analüüsimiseks kriitilise diskursusanalüüsi meetodeid. Keelekasutuse uurimiseks on diskursusanalüüs sobiv viis, sest just diskursusanalüüsis on kesksel kohal teksti lingvistiliste omaduste sotsiaalsed funktsioonid ehk vastatakse küsimusele missugust semantilist ja ideoloogilist rolli teksti detailid ja omadused kommunikatsioonis täidavad. Diskursusanalüüs aitab vastata küsimusele, kuidas kasutavad inimesed keelt, kujutamaks reaalsust ja konstrueerimaks arusaamu sotsiaalsest maailmast (Kalmus, 2015).

Valitsejate ja vastutavatel positsioonidel olevate inimeste keelekasutuse analüüsimiseks sobib lingvistide Ruth Wodak'i ja Michael Meyer'i (2015) sõnastatud kriitiline diskursusanalüüs. See on interdistsiplinaarne analüüsimeetodite kogum, mis põimib endas retoorika, lingvistika, antropoloogia, filosoofia, sotsiaalpsühholoogia, taju-uuringud, kirjandusteaduse ja sotsiolingvistika, samuti ka rakenduslingvistika ja pragmaatika (Wodak ja Meyer, 2015: 1).

Kriitiline diskursusanalüüs käsitleb diskursust ehk keelekasutust kõnes ja kirjas kui sotsiaalse käitumise või praktika vormi. See viitab dialektilisele sõltuvusele kindla diskursiivse sündmuse ning situatsioonide, institutsioonide või sotsiaalsete struktuuride vahel, mis seda raamistavad. Teatud diskursiivsed praktikad võivad aga läbi tegevuste ja tegutsejate kujutamise endaga kaasa tuua suuri ideoloogilisi tagajärgi: näiteks toota ebavõrdseid võimusuhteid sotsiaalsete klasside vahel, mees ja naiste vahel või etniliste/kultuuriliste gruppide vahel (Fairclough and Wodak, 1997: 258, Wodak ja Meyer, 2015: 6 kaudu).

Minu töös on fookuses valitsuspoliitikud ja analüüsi käigus saab aimu, kuidas nemad süüd ja vastutust hajutades reaalsust kujutavad ja arusaamu konstrueerivad. Et aga analüüsi teha, on tarvis süüd ja vastutust hajutavaid võtteid ministrite keelekasutusest üles leida. Kui tuvastada valitsuse koostatud tekstides keelelisi andmeid varjatud agendast, võttes arvesse konkreetse juhtumi konteksti ning teksti ja institutsiooni ajalugu, on võimalik esitada tõlgendusi selle kohta, kas ja kuidas on tegemist süüd ja vastutust hajutava võttega avaliku võimukandja poolt (Hansson, 2015: 306).

Diskursusanalüüsi tegemisel peab uurija lisaks tekstile keskenduma ka sellest väljaspool olevale ehk analüüsima kõikvõimalikes kirjalikes, suulistes või multimodaalsetes tekstides

öeldut, kuid analüütiliselt konstrueerima ka mitteöeldut (nt vaikimisi eeldusi) (Kalmus, 2015). Niisiis on enne tekstilõikude analüüsimist oluline esmalt selgitada juhtumit laiemalt ning kirjeldada konteksti, milles analüüsitav ministri sõnavõtt aset leiab. Seda rõhutab ka lingvist Teun van Dijk (2005) kelle määratluse järgi on diskursusanalüüs teksti ja kõne uurimine kontekstis. Van Dijk sedastab, et diskursusanalüüs on „teksti ja kõne tegelike struktuuride süstemaatiline, üksikasjalik ja teoorial põhinev analüüsimine (van Dijk, 2005: 236, Kalmus, 2015 kaudu). Seega tuleb kriitilist tekstianalüüsi tehes lisaks analüüsikategooriate esitamisele selgitada tulenevalt kontekstist ka võimalikke põhjendusi, tuua välja näiteks vastuolusid ja luua seoseid.

Diskursusanalüüsi ühikud võivad ühes uurimuses varieeruda – nendeks võivad olla sõnad, fraasid, laused, lõigud, ka suuremad tekstiüksused. Analüüsi tehes pole eesmärgiks niivõrd rakendada kategooriaid, vaid teha kindlaks viisid, kuidas diskursuses osalejad ise konstrueerivad ja kasutavad kategooriaid kõnes või kirjas. Erinevalt kontentanalüüsist ei toimu diskursusanalüüsis ranget (üksteist välistavatesse) kategooriatesse kodeerimist, kuna analüüsitava üksusel võib olla mitu funktsiooni või tähendust (Kalmus, 2015).

Analüüsikategooriate moodustamisel võtsin eeskujuks Sten Hanssoni (2015) välja töötatud ning Ühendkuningriigi valitsuse kommunikatsiooni juhtumite peal testitud analüüsiraamistiku süü ja vastutuse hajutamise võtete uurimiseks valitsuspoliitikute keelekasutuses. Analüüsiks koondas Hansson (2015) kokku erinevad retoorilised võtted (nt argumenteerimisvõtted, eitamise strateegiad), mida poliitikud süüd ja vastutust hajutades kasutavad. Hanssoni (2015) analüüsiraamistik koosneb laias laastus kahest omavahel seotud osast: võimuorganite tüüpilised süü ja vastutuse hajutamise strateegiad ning nendes üldistes strateegiates peituvad argumendid, raamistused, eitamise viisid, tegutsejate ja tegevuste kujutamise viisid, õigustused ja manipulatsioonivõtted (Hansson 2015: 306). Just nendest ka selle töö teoreetilises osas (peatükk 1.3.) kirjeldatud võtetest ja Hanssoni (2015) loodud raamistikust oma bakalaureusetöö analüüsis lähtun. Sellele tuginedes koostasın alloleva tabeli, kus esitan need nahahoidmise võtted, mida oma valimis olevatest juhtumitest ja tekstidest otsin.

Tabel 1. Süü ja vastutuse hajutamine valitsuspoliitikute keelekasutuses

	Väitluse võitmine	Piiride tõmbamine	Teema muutmine	Madala profiili hoidmine
Probleemi esitlusviisi üldine kirjeldus	Poliitik püüab näidata justkui probleemi ei olekski: probleemi täielik eitamine, osaline eitamine või eitamine koos vasturünnakuga. Probleemi tunnistades asetab ta süüdlase rolli kellegi/millegi teise.	Poliitik hajutab vastutust ennetavalt, et hilisemaid süüdistusi neutraliseerida; võtab näiliselt või osaliselt süü omaks.	Poliitik proovib luua või tõstatada uusi avalikkuse tähelepanu pälvivaid teemasid, et ise tähelepanu keskpunktist pääseda.	Poliitik ütleb probleemi kohta nii vähe kui võimalik. Nt hoiab infot saladuses, vaikib täielikult.
Argumenteerimisvõtted	Vastutuse kellegi teise õlule asetamine, vastaspoole argumentide ümberlükkamine läbi nende moonutamise („õlgmees“), auditooriumis kaastunde tekitamine, inimeste emotsioonidele rõhumine ja tõendite esitamise vältimine („paljud usuvad nii“, „see on selge“), oponendi isiku ründamine tema häbistamiseks, väärte analoogiate kasutamine, ajalise järjestuse samastamine põhjusliku põhjusega.	Auditooriumis kaastunde tekitamine, väärte analoogiate kasutamine, inimeste emotsioonidele rõhumine ja tõendite esitamise vältimine („paljud usuvad nii“, „see on selge“).	Oponendi isiku ründamine tema häbistamiseks, väärte analoogiate kasutamine, vastaspoole argumentide ümberlükkamine läbi nende moonutamise („õlgmees“), ebaselgete, mitmetähenduslike või arusaamatute väljendite kasutamine.	

	Väitluse võitmine	Piiride tõmbamine	Teema muutmine	Madala profiili hoidmine
Raamistus	Päästmise narratiiv: enda kujutamine kangelasena, teise pahalaseks tembeldamine; halva õuna raamistus: süüdi pole valitsus kui tervik, vaid üks liige.	Päästmise narratiiv: enda kujutamine kangelasena, teise pahalaseks tembeldamine. Halva õuna raamistus: süüdi pole valitsus kui tervik, vaid üks liige.		
Eitamine	Tegevuse eitamine: „Ma ei teinud seda“; kontrolli eitamine: „Ma ei teinud seda meelega, „see oli õnnetus“, kavatsuse eitamine: „Ma ei mõelnud seda“; eesmärgi eitamine: „Ma ei teinud/õelnud seda, et...“), pehmendamine ja vähemoluliseks rääkimine.	Kontrolli eitamine: „Ma ei teinud seda meelega, „see oli õnnetus“, kavatsuse eitamine: „Ma ei mõelnud seda“.		
Tegutsejate ja tegevuste kujutamine	Isikustamata tegutsejad, tegevuste tagajärgedest mitte rääkimine või nende üldistamine („Muudatused on tulekul“), oma emotsioonidele rõhuline („Ma olen selle pärast väga mures“), tegevusi kujutatakse abstraktselt („Me tegeleme nende probleemidega“).	Oma emotsioonidele rõhuline („Ma olen selle pärast väga mures“)		

	Väitluse võitmine	Piiride tõmbamine	Teema muutmine	Madala profiili hoidmine
Õigustamine	Õigustamine autoriteedi kaudu: nt viitamine enda staatusele, ekspertide/eeskujude heakskiidule, seadustele; õigustamine mõistuspärasuse kaudu: nt viitamine tegevuse eesmärkidele, kasule, mõjule või asjade loomulikule korrale; Müttopoesia: narratiivide kasutamine, nt moraali- ja hoiatusjuttude; õigustamine moraalihinnangute abil: nt viitamine väärtussüsteemidele andes hinnanguid, kasutades analoogiaid.			Õigustamine autoriteedi kaudu: nt viitamine enda staatusele, ekspertide/eeskujude heakskiidule, seadustele.
Manipuleerimine	Keskendutakse vastuvõtja haavatavusele: emotsioonid, traumad, puudused teadmistes, madalam seisus; positiivne enesepresentatsioon, teiste negatiivne esitlemine.		Keskendutakse vastuvõtja puudulikele teadmistele.	Keskendutakse vastuvõtja puudustele teadmistes; eesmärk nõrgendada või kallutada informatsiooni mõistmist.

(Koostamisalus: Hansson, 2015)

Selles bakalaureusetöös analüüsin kõiki valimisse võetud juhtumeid ja lugusid küll tervikuna, kuid analüüsis esitan detailsed tekstianalüüsid üksnes nendest tekstiosadest, milles retooriline nahahoidmine tuleb kõige ilmekamalt esile. Tekstilõike analüüsin lähtuvalt eelnevalt tabelis 1 kirjeldatud analüüsikategooriatest, võttes arvesse nii juhtumit kui ka konteksti, milles tekstilõik asetseb.

4. ANALÜÜSITAVAD JUHTUMID

Eesti valitsuspoliitikute keelekasutuses esinevate süüd ja vastutust hajutavate võtete tuvastamiseks valisin esmalt Keskerakonna juhitud valitsuse ametiajal ehk alates 2016. aasta sügisest ajakirjanduses kõlapinda leidnud probleemteemad, kus vastutavas rollis on olnud valitsus või minister. Kuivõrd minu töö üks eesmärke on uurida, kuidas proovivad ministrid oma sõnavõttudes „patuoinaks“ teha eelmist valitsust, otsisin analüüsiks selliseid näiteid, kus ministrid viitavad oma sõnavõttudes eelmise valitsuse tegemistele.

Tuginedes enda eelnevale lugemusele ja aimdusele valitsuse suhtes kriitikat tekitanud teemade osas, alustasin näidete otsimist Google otsingumootorist. Märksõnadena kasutasin ministri nime, millele lisasin juurde fraasid nagu näiteks „riigieelarve“, „alkoholipoliitika“, „eelmine valitsus“, „Rõivase valitsus“, „Reformierakonna valitsus“, „opositsioon“ (nt „Kadri Simson, eelmine valitsus“ või „Jüri Ratas, riigieelarve, opositsioon“). Otsisin just nende märksõnadega, sest näiteks nii kavandatav riigieelarve kui ka alkoholipoliitika olid Eesti ajakirjanduses palju kõlapinda leidnud. Kuivõrd suureks valitsuse kritiseerijaks on opositsioon, kus praegu ühtlasi ka eelmise valitsuse eesvedaja, Reformierakond, tegutseb, siis kasutades neid märksõnu proovisin jõuda ministrite sõnavõttudeni, kus nad näiteks eelmisest valitsusest kõnelevad. Ühtlasi proovisin nii jõuda teemadeni, mille puhul opositsioon on valitsust kritiseerinud.

Enamik vastetest olid ministrite sõnavõttud ajakirjanduses, põhjuseks ilmselt see, et probleemteemasid käsitletakse sageli just meedias, mistõttu seal ministrid ka palju selgituse valitsuse või enda tegemiste kohta jagavad. Vähem vasteid tuli ka valitsuse pressikonverentsi stenogrammidest ja riigikogus peetud kõnedest, mis olid valitsuse koduleheküljel üles pandud. Nii on ajakirjandusest pärit näidete kõrval kaheks analüüsitavaks näiteks ka tekstilõigud peaminister Jüri Ratase riigieelarvet tutvustavast kõnest riigikogu eest 27. septembril aastal 2017.

Minu valimis on valitsusliikmete poolt Eesti ajakirjanduses ja riigikogus tehtud sõnavõttud seoses konkreetsete, konfliktsete ja avalikke debatte põhjustanud teemadega, mille puhul on valitsusele või valitsuse liikmele esitatud süüdistus või on oht, et süüdistus esitatakse.

Esimene analüüsitav juhtum on Keskerakonna juhitud valitsuse 2017. aastal koostatud riigieelarve 2018. aastaks, mis sisaldas suurt maksupoliitilist muudatust võrreldes varem pikalt

valitsenud korraga. Kui enne oli tulumaksuvaba miinimumi summa kõigile võrdselt 180 eurot, siis otsustas valitsus 2018. aastal tõsta tulumaksuvaba miinimumi 180 eurolt 500 euroni ja hakata kodanikke maksustama sõltuvalt nende aastasest sissetulekust. See muudatus pani valitsust kritiseerima nii opositsiooniliikmed kui ka eksperdid, kes väitsid, et loodud maksusüsteem on liialt keeruline ning inimesed pigem kaotavad, kui võidavad sellest. Peaminister Jüri Ratas tutvustas 2018. riigieelarvet riigikogu ees 27. septembril 2017, kus selgitas riigieelarve tegemise põhimõtteid. Peaministri kõnest valisin detailsemaks analüüsimiseks lõigu, kus ta avab riigieelarves plaanitavate muudatuste tagamaid. Sedapuhku ei vasta peaminister otseselt süüdistustele, kuid kasutab vastutust hajutavaid võtteid (nt õigustamine) süüdistusi ja kriitikat ennetava strateegiana. Nii saab teksti analüüsides aimu, milliseid retoorilisi võtteid vastutuse hajutamiseks ennetavalt kasutatakse.

Ka **teine** analüüsitav juhtum on Keskerakonna juhitud valitsuse 2017. aastal koostatud riigieelarve 2018. aastaks. See puudutab valitsuse otsust jätta riigieelarve tahtlikult puudujääki ja kulude katteks hakata kasutama reserve. Otsust sai opositsioonilt – eesotsas eelmist valitsust juhtinud Reformierakonnaga – palju kriitikat, millele peaminister oma eelarvet tutvustavas kõnes vastas. Kuivõrd peaministri kommentaar oli vastuseks opositsiooni kriitikale ja selgitus/õigustus avalikkuse ees, sobib peaministri kõne süü ja vastutuse hajutamise strateegiate uurimismaterjaliks.

Kolmas juhtum tõukub 2017. aasta suvel avaldatud Tööandjate Keskliidu avaldatud majandusspidomeetri uuringust, mis mõõdab kord kvartalis ettevõtjate hinnangut majanduse olukorrale ja rahulolu valitsuse tegevusega. Uuringu tulemustest ilmnes, et ettevõtjad andsid valitsusele ajaloo kõige kehvema hinde (rahulolematuid ettevõtjaid oli 65,9%), sest nende hinnangul on valitsus teinud keerulisi ja läbimõttlemata maksumuudatusi (Saarmann, 2017). Analüüsiks valisin majandus- ja taristuminister Kadri Simsoni kommentaari 9. augustil 2017 Delfi majandusuudistes avaldatud artiklis pealkirjaga „Ettevõtjad valitsusele: teil pole arusaama, kuidas majandust elavdada“ (Saarmann, 2017). Artikkel rääkis majandusspidomeetri uuringu tulemusest, kuhu oli lisatud majanduse eest vastutava minister Simsoni vastus ettevõtjate esitatud kriitikale. Ministri kommentaari selles artiklis on süü ja vastutuse hajutamise võtete analüüsimiseks sobiv näide, sest minister kasutas valitsuse maine hoidmiseks mitmeid süüd hajutavaid võtteid ja viiteid eelmisele valitsusele.

Neljas analüüsitav tekst puudutab kütuseaktsiisi tõusu 1. jaanuaril 2017. Kui Keskerakonna juhitud valitsus 2016. aasta sügisel ametisse astus, tühistas see mitmeid eelmise valitsuse planeeritud makse nagu näiteks automaks ja 2018. aasta kütuseaktsiisi tõus, ent 2017. aasta kütuseaktsiisi tõus jäeti jõusse. Päev enne kütuseaktsiisi tõusu ehk 31. jaanuaril 2017 võttis kütuseaktsiisi tõusu teemal ajakirjanduses sõna aga majandus- ja taristuminister Kadri Simson, kes kutsus inimesi üles autosid tankima (Majandusminister Kadri Simson..., 2017). Ühes üleskutsega tembeldas minister kütuseaktsiisi tõusu eelmise valitsuse otsuseks. Analüüsiks on valitud just see ministri üleskutse, et näidata, kuidas minister proovib juba enne potentsiaalselt pahameelt tekitava muudatuse eest vastutajaks teha eelmise valitsuse, ehkki võib öelda, et 2017. aasta kütuseaktsiisi tõusuga nõustus ka ametis olev valitsus, sest valitsus otsustas eelmise valitsuse poolt kavandatud aktsiisitõusu jõusse jätta.

Viies analüüsitav teema on alkoholipoliitika, täpsemalt alkoholiaktsiisi tõusud. Nimelt olid alkoholiaktsiisi tõusu määrad alates 2015. aastast kuni 2020. aastani kindlaks määratud eelmise ehk Reformierakonna juhitud valitsuse poolt, ent 2017. aasta suvel otsustas Keskerakonna juhitud valitsus lahja alkoholi aktsiisi täiendavalt ja plaanitud kiiremini tõsta. Seejärel aga ilmnas, et aina enam Eesti inimesi harrastab siinsete kõrgete alkoholihindade tõttu teha oma ostud Lätis, mis tähendas, et piirikaubandus elavnes pärast järjekordset aktsiisitõusu veelgi. 2017. aasta sügisel teatas rahandusministeerium, et alkoholiaktsiisi on laekunud ligi 16% protsenti prognoositust vähem, mistõttu peaks 2018. aastaks planeeritud aktsiisitõusu ära jätma (Koppel, 2017). Pärast rahandusministeeriumi teadet elavnesid mitmed poliitikud ja eksperdid, kes väitsid, et valitsuse 2017. aasta suvel tehtud täiendav aktsiisitõus on piirikaubandust ja aktsiisi alalaekumist vaid suurendanud ning valitsuse alkoholipoliitika on läbi kukkunud. Rahandusministeeriumi ettepanekut jätta ära 2018. aasta aktsiisitõus võttis valitsus arvesse osaliselt, vähendades aktsiisitõusu poole võrra (Riigikogu kinnitas..., 2018).

Alkoholipoliitikat kujundas nii eelmise kui ka ametis oleva valitsuse ajal eeskätt sotsiaalministeerium, hinna- ja maksupoliitikaga tegeles rahandusministeerium. Aastate jooksul kujunes alkoholipoliitika eestvedajaks sotsiaalministeeriumi üks juhtidest, töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski, kes sel teemal enim kõneles. Sestap olen analüüsitavaks tekstiks valinud ka minister Ossinovski sõnavõtu 2018. aasta veebruaris, kus too tunnistas, et 2019. aasta kütuseaktsiis tuleks ära jätta ning et alkoholipoliitikal on „joon all“. Sellest tekstilõigust saab näha, kas ja kuidas minister alkoholipoliitika suunal tehtud kriitikat omaks võtab ja sellele vastab.

Oma bakalaureusetöös esitan detailse analüüsi konkreetsete tekstiosade kohta, mille tõenäoline funktsioon on süü/vastutuse vältimine ehk nahahoidmine. Tekstilõikude valimisel lähtusin sellest, et need näitlikustaksid kõige paremini erinevaid süü ja vastutuse hajutamise võtteid. Kuivõrd erinevaid võtteid kasutatakse sõltuvalt kontekstist, on ka analüüsitavad näited eriilmelised. See tähendab, et laias laastus on tekstidest valitud välja näited lähtudes kolmest aspektist:

- kuidas minister proovib vastutust hajutada ennetavalt (peaminister Jüri Ratas riigieelarvet tutvustades ja majandus- ja taristuminister kütuseaktsiisi tõusust);
- kuidas valdkonna vastutav minister vastab valitsuse pihta suunatud kriitikale: (peaminister Jüri Ratas opositsiooni kriitikast riigieelarve puudujäägi suhtes, majandus- ja taristuminister Kadri Simson ettevõtjate kriitikast ning töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitikast);
- kuidas minister vastab konkreetset tema suunas esitatud kriitikale (majandus- ja taristuminister Kadri Simson võimalikust huvide konfliktist ja umbusaldamisest).

Kõigi analüüsitavate tekstide ühiseks jooneks on, et ministrite kommentaarid puudutavad kellegi (nt opositsioon, ettevõtjad) pahameele alla sattunud teemasid. Nendel juhtudel on kõige tõenäolisem, et valitsuse maine hoidmiseks poliitikud kasutavad süü ja vastutuse hajutamise strateegiaid. Teine ühine joon valitud tekstide puhul on see, et ministrid kasutavad oma tegemiste põhjendamisel ja õigustamisel viiteid eelmisele valitsusele. Nii saab analüüsitud tekstides täheldada, kuidas valitsuse vastutusalasse kuuluvate probleemteemade puhul (näiteks rahva seas ebapopulaarsed seadusemuudatused) tehakse „patuoinaks“ eelmine valitsus. Tembeldades negatiivse eest vastutajaks eelmise valitsuse (viidates, et pahameele alla sattunud nt seadusemuudatuste taga on eelmine valitsus), saab ametis olev valitsus end vastutusest vabastada ja sedasi konstrueerida arusaama, et neid ei peaks süüdistama.

5. ANALÜÜS

Selles peatükis esitan valimisse valitud ning eelnevalt põgusalt kirjeldatud juhtumite ja teksti analüüsi. Kaasusteks on:

- peaminister Jüri Ratas selgitab 2017. aasta riigieelarves tehtud muudatusi;
- peaminister Jüri Ratas vastab kriitikale seoses otsusega jätta 2017. aasta riigieelarve puudujääki ja kasutada kulutusteks reserve;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson vastab ettevõtjatele, kes süüdistavad valitsust läbimõtle mata maksuotsuses;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson süüdistab kütuseaktsiisi tõusus eelmist valitsust;
- töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitika lõppemisest;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson võimalikust huvide konfliktist 2016. aasta koalitsioonirääkimistel;
- majandus- ja taristuminister Kadri Simson vastab temale umbusaldust avaldanud opositsioonile.

Iga juhtumi puhul kirjeldan esmalt konteksti ja asjaolusid, milles detailsemaks analüüsiks valitud tekstiosa asetseb. Seejärel esitan toetudes töö teoreetilistele lähtepunktidele analüüsi.

5.1. Peaminister Jüri Ratas eelarve koostamise põhimõtetest

2018. aasta riigieelarve üks suurimaid muudatusi võrreldes varem valitsenud korraga oli maksupoliitikas. Kui seni oli maksuvaba tulu kõigile inimestele 180 eurot aastas ja tõusis aasta kaupa keskmiselt 10 eurot, siis 2018. aastal tõusis maksuvaba tulu 500 euroni, kuid sõltub inimese sissetulekust. See tähendab, et sissetuleku suurenedes maksuvaba tulu summa väheneb (Ruuda, 2017). Seega hakkas Eestis esimest korda kehtima printsiip, mille järgi rohkem tulu teenivad inimesed saavad ka vähem maksuvabastust, s.t lõppkokkuvõttes maksavad rohkem makse kui näiteks madalama palga teenijad.

Uus maksusüsteem tekitas palju pahameelt peamiselt ettevõtjate, suurima opositsioonierakonna ehk Reformierakonna liikmete seas ja mitmete ekspertide seas. Näiteks Reformierakonna liige Kaja Kallas kirjutas arvamuse avalduses pealkirjaga „Kas peaministril häbi ei ole?“, et kehtima

hakkavast tulumaksureformist ei võida suurt mitte keegi, aga on palju kaotajaid (Kallas, 2017). Ka ettevõtja Argo Virkebau sõnas, et uuest aastast kehtiv maksusüsteem on töötajatele nii prognoosimatu ja keeruline, et enamus inimesi jääb sellest arusaamise ja täitmisega hätta (Suurettevõtte juht: 95 protsendile..., 2017). Matemaatikadoktor Tiit Riisma ütles, et proportsionaalse maksusüsteemi asendamisest astmelisega jaotuvad inimeste vahel ümber mitte töö viljad, vaid töö ise (Riisma, 2017).

Tuleva aasta riigieelarvet 27. septembril 2017 riigikogule esitledes kõneles peaminister Jüri Ratas järgnevalt:

- 1 Oleme teinud oma poliitikavalikutes eelmise valitsusega võrreldes mitu põhimõttelist kursimuudatust.
- 2 Meie soov on vähendada ebavõrdsust ja liikuda senisest tasakaalustatuma ühiskonna poole.
- 3 Selle saavutamisele on meil suunatud nii maksuvaba tulu reform,
- 4 tervishoiureform kui ka kohalike omavalitsuste tulubaasi tõus, samuti mitu olulist ja liiga kaua
- 5 edasi lükatud investeeringut (Peaminister Jüri Ratase kõne..., 2017).

Esimeses reas viitab peaminister Jüri Ratas eelmisele valitsusele, kellele vastandumist rõhutab ta väljendiga „põhimõtteline kursimuudatus“. Millisest suunast millisesse suunda valitsus kurssi muudab, jätab kõneleja ütlemata. Võttes aga arvesse, et reas 2 jätkab peaminister, et valitsuse soov on vähendada ebavõrdsust ja liikuda tasakaalustatuma ühiskonna poole, siis võiks öelda, et peaminister justkui vihjab, et eelmise valitsuse „kurss“ oli võetud ebavõrdsuse ja tasakaalutuse suunas.

Ühtlasi viitab peaminister nagu varem oleks ühiskond olnud ebavõrdne ja tasakaalust väljas ning „põhimõttelise kursimuudatusega“ muudab valitsust ühiskonna võrdseks ja tasakaalustatuks. Peaminister proovib valitsusest maalida pildi kui kangelasest, kes lähtuvalt Lakoffi (2008: 24) sedastatud päästmise narratiivi raamistusest aitab ohvri rollis olevat ühiskonda.

Reas 2 kasutab peaminister valitsuse tegevuse motiivide kohta väljendit „meie soov“, millega kõneleb emotsioonist, mitte konkreetsetest tegutsejatest või tegevustest. Seda võib tõlgendada kui süüdistusi ennetavat strateegiat, mis jätab valitsuspoliitikutele nii-öelda puhvri, et kui nende

soov ebavõrdsust vähendada ei täitu, siis ei saa neid vastutusele võtta, sest nad ei ole midagi otseselt lubanud, vaid pelgalt soovinud. See on ka valitsuse tegemiste õigustamine mõistuspärasuse kaudu, sest peaminister viitab selgitustes institutsionaliseeritud sotsiaalse tegevuse eesmärkidele.

Loosunglikud väljendid nagu „vähendame ebavõrdsust“ ja „liigume tasakaalustatuma ühiskonna poole“ kujutavad rääkijat küll kangelaslikult ja positiivselt, kuid kuna nii ebavõrdsus kui ka tasakaalustatus on raskelt mõõdetavad, on näiteks opositsioonil keeruline ka vastupidist tõestada.

Ridades 3-4 loetleb peaminister 2018. aasta eelarves olevaid muudatusi nagu maksuvaba tulu reform, tervishoiureform ja kohalike omavalitsuste tulubaasi tõus. Kõneleja sedastab justkui need suurimad muudatused oleksid hädavajalikud eelnevates ridades nimetatud „soovide“ täitmiseks. Küll aga jätab peaminister konkreetsed tegutsejad ja tegevused sõnastamata ja ütleb, et need suured muudatused „on suunatud“ võrdse ja tasakaalustatuma ühiskonna saavutamise poole. Nii võib ka taoline sõnastus olla nii-öelda süüdistusi ennetav mehhanism juhuks, kui kavandatavad reformid soovitud tulemusi ei too.

Pärast loetelu (ridades 4-5) üldistab peaminister teised eelarves kavandatavad muudatused ja nimetab need üheselt „oluliseks“ ja „liiga kaua edasi lükatud investeeringuks“. Kuivõrd peaminister ütleb reas 1, et valitsus on teinud eelmise valitsusega võrreldes „põhimõttelise kursimuudatuse“, võib ridades 4-5 öeldud väljendist „liiga kaua edasi lükatud“ välja lugeda peaministri etteheite eelmisele valitsusele tegemata või puudulikult tehtud töö osas, sest varem oli otsustaja rollis eelmine valitsus, kes peaministri hinnangul vajalikke otsuseid ei teinud.

Nimetades kavandatavaid muudatusi „olulisteks“ ja „liiga kaua edasi lükatud investeeringuteks“, viitab kõneleja ka investeeringute vajalikkusele ja sellele, et neid oleks pidanud juba ammu tegema. Ka siis võib täheldada raamistust, millega peaminister maalib valitsuse kangelaseks, kes nüüd ohjad haarab ja olulistesse kohtadesse raha paigutama hakkab. Öeldes, et tema hinnangul olulisi investeeringuid on „edasi lükatud“ viitab minister justkui eelmine otsustaja ehk eelmine valitsus oli nendest ebavõrdsust vähendavatest ja tasakaalustavatest otsustest teadlik, kui otsustas neid mitte teha.

Ühtlasi õigustab sellega peaminister valitsuse tehtavaid reforme mõistuspärasuse kaudu, sest justkui need on ilmtingimata vajalikud. Nii võib peaminister proovida ka põhjendada, miks valitsus sellised küllaltki suured muudatused (nt tulumaksuvaba miinimumi tõus) esimesel valitsemisaastal ette võttis, sest üldiselt kui midagi on liiga kaua edasi lükatud, tuleb need esmajoonel ära teha.

Sellest analüüsitavast tekstilõigust on näha, et peaminister kasutas oma riigieelarves plaanitavatest muudatustest kõneldes süüd ja vastutust hajutavaid võtteid ennetavalt. See tähendab, et peaminister proovis kriitikat juba varakult hakata tõrjuma, viidates kavandavate reformide kasule, positiivsele mõjule ja olulisusele.

5.2. Peaminister Jüri Ratas eelarve puudujäägist

27. septembril 2017 andis valitsus riigikogule üle 2018. aasta eelarve, mis sisaldas eelmisest valitsusest suuresti teistsuguseid eelarvepoliitilisi põhimõtteid. Näiteks otsustas valitsus eelarve tahtlikult defitsiiti lasta ja kulutusteks kasutada reserve (Jaagant, 2017). Puudujäägiga tehtud eelarve sai suurima opositsioonierakonna – Reformierakonna – tugeva kriitika osaliseks. Näiteks sõnas üks Reformierakonna juhtfiguure ja endine rahandusminister Jürgen Ligi, et riik elab üle jõu ajal, mil tuleks säästa. „Kulutades ära halvemate aegade tarbeks kogutud riskireserve, kahjustab valitsus ka majanduse kasvupotentsiaali, teravdab tööjõupuudust ja kiirendab hinnatõuse,“ ütles ta (Liiva, 2017). Ka Reformierakonna esimees Hanno Pevkur ütles, et erakond kinnitab eelarve alles siis, kui „see on viidud struktuursesse tasakaalu ja reserve ei põletata“ (Pevkur: järgmise aasta..., 2017).

Otsusele osaks saanud kriitikale vastas peaminister Jüri Ratas 27. septembril 2017 riigikogu ees peetud riigieelarve tutvustavas kõnes järgnevalt:

- 1 Jälgides avalikke debatte riigieelarve teemal, on jäänud mulje, et kuna sisule on raske midagi
- 2 ette heita, püüab mõni opositsioonierakond vägisi viia vaidlust eelarve tehnilisele poolele.
- 3 Meie olulistest ja laiapõhjalistest reformidest on räägitud märksa vähem, kui sellest õnnestust

4 0,25% struktuursest puudujäägist. Aga hea küll, räägime siis ka sellest, aga selgelt ja ausalt (Peaminister Jüri Ratase kõne..., 2017).

Ridades 1-2 sedastab peaminister, et kuna riigieelarve „sisule on raske midagi ette heita“, on kriitika suunatud „eelarve tehnilisele poolele“. Nii võib tekstist välja lugeda justkui riigieelarve sisu ei oleks kriitika alla sattunud ja eelarve „tehniline pool“ on nüanss, mille kallal norimine on teisejärguline. Kõneldes eelarve puudujäägist kui tehnilisest nüansist, kasutab peaminister eitamise strateegiat, mille kohaselt kriitika alla sattunud asjad räägitakse vähemolulisemaks või proovitakse pehmendada.

Kõneleja kasutab reas 1 väljendit „on jäänud mulje“, millega rõhub oma emotsioonidele. Nii vabastab ta end vastutusest väljendile järgneva väite ees („kuna sisule on raske midagi ette heita“), sest kuna „mulje“ on iga inimese individuaalne tundmus, ei peagi see teiste inimeste „muljetega“ ühtida. Emotsioonidest rääkides ei pea kõneleja ka esitatud väite kohta pikemaid selgitusi jagama, sest tundmuse tõelisust või mittetõelisust ei saa kahtlejad tõestada (tegevuste ja tegutsejate kujutamine endale sobivas võtmes).

Peaminister ei sõnasta eelarve „tehnilise poole“ kritiseerijaid selgelt, vaid teeb üldistuse öeldes „mõni opositsioonierakond“. Nii ei maini ta poliitilist oponenti nimepidi, vaid nimetab ta pelgalt „mõneks opositsioonierakonnaks“, ehkki on kõigile teada, et riigieelarve avalikus debatis on kõige teravam kriitik olnud Reformierakond. Kõneleja ütleb, et opositsioonierakond püüab „vägisi viia vaidlust eelarve tehnilisele poolele“. Sõna „vägisi“ on inimeste jaoks enamasti negatiivse varjundiga, sest see viitab justkui midagi tehakse jõudu kasutades, sunnitult, vastu selle tahtmist/olemust. Nii võib öelda, et peaminister proovib jätta muljet nagu opositsioon üritab teha probleemi millestki (eelarve defitsiit ja reserve kasutamine), mis seda tegelikult ei ole.

Reas 3 ütleb Ratase: „meie olulistest ja laiapõhjalistest reformidest on räägitud märksa vähem“. Selles on esitatud nii kiitus iseendale kui ka etteheide opositsioonile. Rääkides „meie olulistest ja laiapõhjalistest reformidest“ tunnustab ta enda juhitud valitsuse samme. Öeldes, et nendest „on räägitud märksa vähem“ viitab peaminister ridades 1-2 taas justkui opositsioon ei keskendu olulistele asjadele, vaid pööravad tähelepanu varem sedastatud teisejärgulisele „tehnilisele poolele“. Siinkohal viitab peaminister justkui opositsiooni kriitika valitsuse suhtes oleks ebaõiglane.

Ridades 3-4 proovib peaminister eelarve puudujääki veelgi marginaalsemaks ja vähemoluliseks teha, öeldes „sellest õnnetust 0,25% struktuursest puudujäägist“. Selles lauses raamistab peaminister eelarve puudujäägi „õnnetuks“ ehk vaesekeseks/ohvriks, kelle kallal pahatahtlik opositsioon norib. Lisaks sedastab peaminister eelarve puudujäägi protsendina – 0,25% –, mis kõlab tühisemana kui rahaline puudujääk 3 miljonit eurot (eitamise strateegia: pehmendamine, vähemoluliseks rääkimine). Peaminister nimetab puudujääki ilmselt paljudele inimestele sisuliselt mõistetamatuks jäävaks „struktuurseks puudujäägiks“. Kuna minister kasutab taolist ebaselget väljendit, rõhub ta ilmselt inimeste puudustele teadmistes, sest kuivõrd ilmselt paljudele jääb selle sõnapaar sisuliselt arusaamatuks, aga peaminister kõneleb sellest kui millestki tühisest, proovib ta luua ka teistes arusaama, et see ei ole oluline.

Pärast kolmerealist selgitust kuivõrd väheoluline ja marginaalne eelarve puudujäägist kõnelemine on, ütleb peaminister „Aga hea küll, räägime siis ka sellest, aga selgelt ja ausalt“. Nii näitab peaminister end vastutuleliku tegelasena, kes ka vastaste (opositsiooni) soovidega arvestab ja neile selgitusi jagab, isegi kui teema on väheoluline. Küll aga seab peaminister autoriteedi kehtestamiseks tingimused, et eelarve puudujäägist peab rääkima „selgelt ja ausalt“ justkui opositsioon, kes eelarve struktuurse puudujäägi teema probleemina tõstatas ja valitsust selle eest kritiseeris, oleks seda teinud ebaselgelt ja ebaausalt. Nii viitab peaminister ka sellele, et just tema on see, kes lõpuks sel teemal räägib selgelt ja ausalt.

5.3. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson ettevõtjate kriitikast

2017. aasta suvel avaldas Tööandjate Keskliit majandusspidomeetri uuringu, mis mõõdab koos ettevõtjatega Eesti majanduse kiirust. Üks oluline spidomeetri mõjutaja on ettevõtjate hinnang valitsuse tegevusele, mis 2017. aastal oli uuringu ajaloo kõige kehvem. Ettevõtjate erakordselt madala hinnangu (rahulolematuid 65,9%) peamiseks põhjuseks oli valitsuse maksupakett, mis ettevõtjate hinnangul võeti vastu kiirustades ilma põhjalike mõjuanalüüsideneta. Näiteks ütles Kaupmeeste liidu juht Nele Peil, et lisaks maksukoormusele tõuseb ka ettevõtjate halduskoormus ja „mõttetu“ bürokraatia. Teine peamine rahulolematuse põhjus oli sisserändekvoodi täitumine ja valitsuse probleemi lahendamise edasilükkamine. Sisserändekvoot täitus juba poole aasta peal, mistõttu ei olnud ettevõtjatel 2017. aasta teisel

poolel võimalik välistöötajad Eestisse enam tuua. Kokkuvõttes arvasid uuringus osalenud ettevõtjad, et valitsusel pole arusaama, kuidas Eesti majandust elavdada (Saarmann, 2017).

Majandus- ja taristuminister Kadri Simson vastas majandusspidomeetri uuringust rääkivas Delfi majandusuudiste artiklis (Saarmann, 2017) ettevõtjate kriitikale järgnevalt:

1 Maksuotsuste osas on olnud valitsusel ka väga selgeid ettevõtjaid toetavaid samme. Näiteks

2 eelmise valitsuse plaani tagasipööramine turismi käibemaksuerisuse taastamise või järgmise

3 aasta diisli aktsiisitõusu ärajätmise näol. Ka aastaid oodatud töötajate terviseedenduse

4 kulude vabastamine erisoodustusmaksu alt toetab oma töötajatest hoolivaid ettevõtjaid.

5 Tegemist on suurte sammudega, millest võidavad nii tavakodanikud kui ka ettevõtjad (Saarmann, 2017).

Reas 1 sedastab minister Kadri Simson, et maksuotsuste osas „on olnud valitsusel ka väga selgeid ettevõtjaid toetavaid samme“. Kasutades sõna „ka“ minister justkui tunnistab, et lisaks ettevõtjaid toetavatele „selgetele“ sammudele, on ka teistsuguseid samme, näiteks ebaselgeid. Nii võiks öelda, et minister mõneti justkui nõustub ettevõtjate kriitikaga. Minister nimetab valitsuse ettevõtjaid toetavaid samme „väga selgeks“, millega viitab, et need sammud peaksid arusaadavad ja mõistetavad olema, sest üldjuhul see, mis on „selge“, ei ole segane, ebamäärane või arusaamatu. „Ka“ võib viidata ka osalisele süü omaksvõtmisele, et mõned maksuotsused ei pruugi tõesti ettevõtjatele meeltemööda olla, kuid mõned maksuotsused on „ka“ ettevõtjaid toetavad.

Reas 2-3 nimetab minister valitsuse ettevõtjaid toetava sammuna välja „eelmise valitsuse plaani tagasipööramise turismi käibemaksuerisuse taastamise või järgmise aasta diisli aktsiisitõusu ärajätmise näol“. Esitledes eelmise valitsuse plaanide tagasipööramist valitsuse ettevõtjaid toetavate sammudena, viitab kõneleja justkui eelmise valitsuse plaanid oleksid olnud ettevõtjate suhtes mittetoetavad.

Reas 3-4 ütleb minister, et „aastaid oodatud töötajate terviseedenduse kulude vabastamine erisoodustusmaksu alt toetab oma töötajatest hoolivaid ettevõtteid“. Väljendiga „aastaid oodatud“ viitab kõneleja nagu muudatus oleks pikka aega soovitud, kuid jätab täpsustamata, kes see/need ootajad on olnud. Minister räägib, et terviseedenduse kulude vabastamine

erisoodustusmaksu alt toetab „oma töötajatest hoolivaid ettevõtteid“. Nii sedastab kõneleja justkui muudatus toetab ainult neid ettevõtteid, mis hoolivad oma töötajatest. Sel moel tekitab minister oma sõnakasutusega olukorra, kus ta justkui paneb ettevõtjad olukorra ette, kus erisoodustusmaksu toetamine tähendaks seda, et ettevõtted hoolivad oma töötajatest. Kuigi pole kuidagi võimalik väita, et terviseedenduse kulude vabastamist erisoodustusmaksu alt mittetoetamine tähendaks seda, et ettevõtjad oma töötajatest ei hooliks, seab minister sellise sõnakasutusega („... toetab oma töötajatest hoolivaid ettevõtteid“) tingliku seose justkui mittetoetamine tähendaks mittehoolimist. Minister surub nimetusega „oma töötajatest hoolivad ettevõtted“ maksumuudatust kritiseerivad ettevõtted justkui vastu seinale, sest seades hoolivuse ja maksumuudatuse teineteisest sõltuvaks, seab minister ettevõtjad olukorda kus nad oponeerides maksumuudatusele oponeeriksid ka oma töötajatest hoolimisele.

Pärast mitut näidet valitsuse ettevõtjaid „toetavatest sammudest“, ütleb minister viiendas reas: „Tegemist on suurte sammudega, millest võidavad nii tavakodanikud kui ka ettevõtjad“. Tituleerides eelnevalt nimetatud näited „suurteks“, rõhutab kõneleja sammude olulisust ja mõjukust. Lisaks viitab väljend „suured sammud“ justkui ollakse millegi poole teel, millele tänu „suurtele sammudele“ (maksumuudatustele) nüüd lähemale jõuti. Sellega lähtub minister laialt kasutatavast kontseptuaalsest metafoorist „Elu on teekond“ („*Life is a journey*“), kus nagu teekonnal ikka, on edasiviivaks jõuks sammud (Lakoff, 1992: 19). Selle metafoori kasutamisega rõhub minister kuulajate/lugejate jagatud arusaamadele põhinevale järeldamisreeglile, et „suurte sammude“ tegemine on väljend, mida inimesed tavapäraselt kasutavad viidates edasiminekuks, progressile ja muutustele paremuse poole. Seda metafoori saaks kasutada ka vastupidises tähenduses ehk siis sammud tagasi, kuid kuna minister kõneleb nii-öelda positiivses võtmes (toetavad sammud), siis võib siinkohal jääda edasiviivate ja progressile viitavate sammude tõlgenduse juurde.

Viiendas reas lõpetab minister oma argumendi, öeldes, et valitsuse suurtest sammudest „võidavad nii tavakodanikud kui ettevõtjad“. Minister kasutab sõna „võidavad“, millega rõhutab eelnevalt nimetatud „suurte sammude“ kasulikkusele ja headusele, sest inimeste seas on „võitmine“ enamajaoalt alati positiivne. Niisiis õigustab minister oma tegutsemisviisi mõistuspärasuse kaudu. Samas jätab kõneleja ütlemata, mil moel tavakodanikud ja ettevõtjad nendest suurtest sammudest võidavad. Lisaks on ministri tekstis esialgu ettevõtjaid toetavatest

sammudest rääkides viimaseks lauseks saanud ka tavakodanikke toetavad sammud, ehkki selgitusi ta selle kohta ei jaga.

5.4. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson kütuseaktsiisist

2016. aasta kevadel ütles tollane riigikogu keskfraktsiooni esimees Kadri Simson, et valitsuse poolt kavandatud 2017. ja 2018. aastasse planeeritud kütuseaktsiisi tõus tuleb peatada (Kadri Simson: kütuseaktsiis..., 2016). Keskerakond algatas aktsiisitõusu peatamiseks ka seaduseelnõu, mida tollane Reformierakonna juhitud valitsus 2016. aasta suvel otsustas mitte toetada. Kui 2016. aasta sügisel valitsus vahetus ja Keskerakond võimule sai, tühistati mitu eelmise ehk Reformierakonna juhitud valitsuse 2017. aastasse kavandatud maksu nagu näiteks automaks, majutusasutuste käibemaksu tõus ja 2018. aastaks kavandatud kütuseaktsiisi tõus (Reimer, 2016). Ehkki valitsus jättis eelnevalt nimetatud maksud ära, jäi jõusse 10 protsendiline kütuseaktsiisi tõus 2017. aastasse, mis jõustus 1. veebruaril. Kuna valitsus tühistas mitu eelmise valitsuse poolt planeeritud maksu, kuid otsustas kütuseaktsiisi tõusu jõusse jätta, võib öelda, et otsus kütuseaktsiisi 10 protsenti tõsta oli ka Keskerakonna juhitud valitsuse otsus.

Päev enne aktsiisitõusu, 31. jaanuaril 2017 ütles majandus- ja taristuminister Kadri Simson ajakirjanduses järgnevalt:

1 Tegemist on vana valitsuse loodetavasti viimase halva otsusega, mis sellisel määral inimeste elu

2 mõjutab. On selge, et kõrgemad aktsiisimäärad toovad homsest kaasa kasvavad kütusehinnad.

3 Seega soovitan kõigil autoomanikel täna enda sõidukite paagid täis tankida (Majandusminister Kadri Simson tegi..., 2017).

Reas 1 ütleb majandus- ja taristuminister Kadri Simson, et kütuseaktsiisi tõusu näol on tegemist vana valitsuse „loodetavasti viimase halva otsusega“. Nii viitab minister justkui eelmine valitsus oleks teinud mitmeid halbu otsuseid, ent jätab täpsustamata, mis need halvad otsused on olnud. Öeldes, et tegemist on vana valitsuse otsusega, asetab minister kütuseaktsiisi tõusu eest vastutuse eelmise valitsuse õlule. Siinkohal tasub aga märkida, et ehkki valitsus otsustas mitu eelmise valitsuse kavandatavat maksu tühistada, jäeti kütuseaktsiisi tõus jõusse, mistõttu võiks öelda, et 2017. aasta kütuseaktsiisi tõstmise poolt oli tegelikult ka ametis olev valitsus.

Minister ütleb reas 1, et „loodetavasti“ jääb kütuseaktsiisi eelmise valitsuse viimaseks halvaks otsuseks, rõhudes nii emotsioonidele. Tõenäoliselt peab minister lootva „meie“ all silmas valitsust, kes maksuotsuste ees vastutab. Teisest küljest võiks ka öelda, et kuivõrd minister nimetab ridades 1-2 kütuseaktsiisi otsuseks, mis mõjutab inimeste elu minister, peab ta lootva „meie“ all silmas hoopis kõiki inimesi, keda eelmise valitsuse otsused on mõjutanud. Minister väljendas lootust, et kütuseaktsiisi tõus jääb vana valitsuse viimaseks inimeste elu halvalt mõjutavaks otsuseks, viitab ta, et seda võib tulevikus veel juhtuda.

Ridades 1-2 minister ütleb, et kütuseaktsiisi näol tegemist vana valitsuse viimase halva otsusega, mis „sellisel määral inimeste elu mõjutab“. Nii rõhutab ta oma väidete kaalu, sest väidab, et kütuseaktsiisi tõus mõjutab inimeste elu. Küll aga kasutab ta väljendit „sellisel määral“, mis ei ütle midagi selle kohta, kuidas kütuseaktsiisi tõus inimeste elu mõjutab. Niisiis ei ole võimalik aru saada, kas minister mõtles, et kütuseaktsiisi mõju on suur, keskmine või väike. Kuivõrd aga minister nimetab eelmise valitsuse otsuseid „halbadeks“ võib arvata, et ka „sellisel määral“ negatiivse varjundiga. Nii võib öelda, et minister eeldab vaikimisi, et tema sihtauditoorium jagab tema negatiivset hinnangut eelmise valitsuse tegemistele (*topoi* – Wodak, 2009: 43).

Reas 2 ütleb minister, et „on selge, et kõrgemad aktsiisimäärad toovad homsest kaasa kasvavad kütusehinnad“. Öeldes, et „on selge“, jääb ministrile võimalus mitte faktidele või allikatele viidata, sest kuna kütusehindade tõus „on selge“, siis ei pea ta oma väite tagamaid avama või selgitusi jagama (*topoi* – Wodak, 2009: 43).

Reas 3 soovitab minister kõigil autoomanikel paagid täis tankida. Andes inimestele soovitusi paagid täis tankida, kujutab minister end kui rahva abistajat. Kujutades ennast abistaja ja nõuandjana minister justkui konstrueerib meie-nemad vastandust, sest positsioneerib end ühele poole inimestega (meie), kelle elu eelmise valitsuse (nemad) otsus tõsta kütuseaktsiisi mõjutab.

5.5. Töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitikast

2014. aastal valmis sotsiaalministeeriumi poolt alkoholipoliitika alusdokument „Alkoholipoliitika roheline raamat“, mis nägi ette, et aktsiise hakatakse tõstma keskmiselt 5% aastas. Sellest ajast peale on valitsuse koosseisud järjepidevalt alkoholipoliitikat teostanud

aktsiisitõusude ja kampaaniate kaudu. Alkoholi poliitika elluviijateks on peamiselt kaks ministeeriumit: sotsiaalministeerium ja rahandusministeerium. Laias laastus on sotsiaalministeeriumi roll kujundada alkoholi poliitikat tervikuna, seistes rahvatervise parandamise eest. Rahandusministeeriumi roll selles on alkoholi poliitikas seatud eesmärkide teostamine hinna- ja maksupoliitikas (Alkoholi poliitika roheline raamat, 2014).

2015. aastal võttis tollane Reformierakonna juhitud valitsus vastu otsuse tõsta alkoholi aktsiisi mitmeaastase nii-öelda maksuredeliga. See tähendas, et kuni 2020. aastani seati kindlad alkoholi aktsiisi tõusu määrad (Riigieelarve alustalad..., 2015). Tollases Reformierakonna juhitud valitsuses kandis sotsiaalministeeriumi portfelli kuni 2015. aasta sügiseni Rannar Vassiljev (SDE) ja seejärel Jevgeni Ossinovski (SDE), kes ka praeguses Keskerakonna juhitud valitsuses töö- ja tervise ministri ülesandeid täitis.

Kui aga 2016. aastal sügisel valitsus vahetus ja varem opositsioonis olnud Keskerakond tuli võimule, otsustas valitsus lahja alkoholi aktsiisi tõsta 2017. aasta juulis ja 2018. aasta veebruaris plaanitud kiiremini. Niisiis tõusis õlleaktsiis 1. juulil 2017 võrreldes kehtiva määraga 70 protsenti ja pidi 2018. aastal tõusma veelgi (Alkoholi aktsiis tõuseb..., 2017). Kui 2017. aasta sügisel aga selgus, et alkoholi aktsiisi oli oktoobri seisuga laekunud ligi 16 protsenti prognoositust vähem ning mitmekümne miljoni euro suuruse kasvu asemel seisab valitsus silmitsi hoopis suuremas summas alalaekumisega, ütles rahandusminister Toomas Tõniste, et kaalub teha ettepaneku 2018. aasta alkoholi aktsiisi tõus ära jätta. „Kuna aktsiiside tõus on saavutanud piiri, kus mõjutab ja on juba mõjutanud majanduse struktuuri negatiivses suunas – piirikaubandus lõunas, Soome turistide vähenenud ostud, väikepoodide mured ja nii edasi – siis kaalun ka võimalust teha ettepanek aktsiisitõus veebruari alguses ära jätta,“ ütles Tõniste. Temaga nõustus ka erakonnakaaslane, Isamaa ja Res Publica esimees Helir-Valdor Seeder, kelle sõnul oli „mõistlik piir alkoholi aktsiisi puhul kindlasti juba ületatud“ (Koppel, 2017).

Seejärel otsustas valitsus alkoholi aktsiisi tõusu realiseerida vaid pooles mahus, jättes kehtima vaid plaanitud veiniaktsiisi tõusu (Pruul, 2017). Kehtima jäeti alkoholi aktsiisi tõusud 2019. ja 2020. aastasse (Riigikogu kinnitas..., 2018), kuid peaminister Jüri Ratas tõdes, et eelarvestrateegia aruteludel tuleb kaaluda aktsiisipoliitika muutmist ja valitsus võib 2019. aastaks plaanitud alkoholi aktsiisitõusu ära jätta. „Kahjuks näeme me ka võrreldes suviste prognoosidega alkoholi aktsiisi alalaekumist. Samuti pole alust eeldada piirikaubanduse vähenemist senise alkoholi aktsiisi tõstmise kursi jätkudes,“ ütles Ratas (Ratas: valitsus...,

2018). Alkoholipoliitika eestvedaja, töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski nõustus ja tunnistas, et 2019. aastaks plaanitav aktsiisitõus tuleks ära jätta.

Töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski ütles 28. veebruaril 2018 Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaalis alkoholipoliitika asjus järgmiselt:

1 Jah, rahandusministeerium on teinud vea piirikaubanduse prognoosimisel ning on ainuõige
2 varasemaid otsuseid korrigeerida. Just seepärast arvan, et juba Rõivase poolt 2019. aastaks planeeritud
3 aktsiisitõus tuleks ära jätta. /.../ Koos selle korrektuuriga võime selgelt öelda, et alkoholipoliitikal on
4 joon all. Õiged otsused on tehtud ning jääme ootama selle positiivseid tulemusi (Alkoholiaktsiisi
tõusu..., 2018).

Reas 1 ütleb minister, et piirikaubanduse prognoosimisel on teinud vea rahandusministeerium. Nii seab ta süüdlase rolli rahandusministeeriumi ja justkui vabastab end ja oma haldusalas oleva sotsiaalministeeriumi vastutusest, ehkki sotsiaalministeerium eesotsas vastutava ministriga on niisamuti olnud alkoholipoliitika kujundaja. Minister ütleb ridades 1-2, et „ainuõige on varasemaid otsuseid korrigeerida“. Seda, milliseid varasemaid otsuseid korrigeerida tuleb, ta ei sõnasta. Ka jätab minister isikustamata, kes on need otsused teinud, mida korrigeerida tuleb.

Öeldes, et varasemaid otsuseid tuleb „korrigeerida“, viitab minister, et varasematel otsustel oli midagi viga ja need vajavad parandamist. Kuna minister proovib süüdlasena esitleda rahandusministeeriumi ehk ühte nii-öelda omade (ehk valitsuse) seast, võib järeldada, et minister proovis rohkem hoida enda (ja oma haldusalas oleva sotsiaalministeeriumi) nahka, mitte valitsuse kui terviku nahka. Kuigi minister viitab reas 1 selgelt rahandusministeeriumi veale, kasutab ta reas 2 sõna „korrigeerida“, millega annab justkui mõista, et varasemad otsused on olnud ebatäpsed, ent mitte valed, sest korrigeerida ehk parandusi saab teha nende asjade puhul, mis enamasti nii-öelda õiged on. Seega võib ministri sõnakasutust („korrigeerida“) pidada rahandusministeeriumi suunas esitatud süüdistust pehmemdavana, sest näiteks varasemate otsuste „ümber tegemine“ võib inimestele kõlada karmimalt kui „korrigeerimine“, kuna ümber tegemine viitab suuremale möödapanekule.

Minister ütleb ridades 1-2, et varasemate otsuste korrigeerimine on „ainuõige“. Nimetades oma käitumisviisi loosunglikult „ainuõigeks“, õigustab ta end mõistuspärasuse kaudu viidates asjade

loomulikult korrale, sest kui miski on „ainuõige“. sest üldise arusaama järgi tuleb õige ja vale vahel valida mõistagi õige käitumisviis. Sõnaga „ainuõige“ viitab minister enda käitumise õigsusele, justkui kõik teised käitumisviisid oleksid valed.

Ridades 2-3 ütleb minister, et „juba Rõivase poolt 2019. aastaks planeeritud aktsiisitõus tuleks ära jätta“. Kui reas 1 viitas minister oma valitsusekaaslase, rahandusministeeriumi veale, siis ridades 2-3 proovib ta vastutajaks tembeldada ka endise peaministri Taavi Rõivase. Öeldes „juba Rõivase poolt planeeritud“, viitab minister sõnaga „juba“, et aktsiisitõus planeerimisega temal pistmist ei olnud, sest planeerija oli Rõivas.

Minister ütleb reas 3, et „arvan, et /.../ aktsiisitõus tuleks ära jätta“. Seega olles eelnevalt aktsiisitõusu planeerimise eest vastutajaks tembeldanud Taavi Rõivase ehk eelmise valitsuse juhi ja põhjendanud praeguse valitsuse edasiminekut „juba Rõivase poolt planeeritud“ aktsiisitõusudega sellega, et rahandusministeerium tegi vea, proovib minister öeldes „arvan, et aktsiisitõus tuleks ära jätta“ esitleda end teiste vigade parandajana. Ridades 3-4 lisab minister, et „koos selle korrektuuriga võime selgelt öelda, et alkoholipoliitikal on joon all“. Öeldes, et „koos selle korrektuuriga“ (ehk otsusega aktsiisitõus ära jätta) on alkoholipoliitikal on joon all proovib minister enda autoriteeti näidata justkui tema oleks see viimase sammu astuja, kes rahva seas palju pahameelt tekitanud alkoholipoliitikale punkti paneb. Ühtlasi võib minister sellega proovida anda mõista, et taandab end alkoholipoliitikast ega plaani sel teemal rohkem kõneleda. See on ka üks süüdistuste vältimise strateegiatest (madala profiili hoidmine), mille järgi minister probleemteemale tähelepanu ei juhi ning räägib sellest nii vähe kui võimalik või üldse mitte.

Minister ütleb reas 4, et „õiged otsused on tehtud ning jääme ootama selle positiivseid tulemusi“. Nii näitab ta, et on veendunud otsuste õigsuses ning õigustab neid mõistuspärasuse kaudu, sest viitab otsuste mõjule ja kasule („positiivsed tulemused“). Samas jätab minister tegutsejad konkreetselt nimetamata („otsused on tehtud“, „positiivseid tulemusi“), mistõttu ei ilmne ministri jutust, kes päriselt milliseid otsuseid tegi. „Meie“ all peab minister silmas ilmselt kõiki inimesi, keda valitsuse alkoholipoliitika on mõjutanud, sest kuivõrd aktsiisitõusude ja kogu alkoholipoliitika jõulisema kavandamise eesmärk oli vähendada alkoholi tarbimist ja seeläbi parandada rahvatervist, võib arvata, et minister inimeste tervisenäitajaid siinkohal silmas peab. Teisalt võib minister viidata ka sellele, et positiivsed tulemused on seoses aktsiiside laekumisega (s.t alkoholiaktsiis ei ole enam alalaekumises), sest otsus, millest

minister analüüsitud tekstilõigus põhiliselt räägib, on jätta ära 2019. aastaks kavandatud aktsiisitõus.

5.6. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson huvide konfliktist

Postimees avaldas 1. detsembril 2017 artikli „Keskerakondlik kingitus seakasvataja Soormile“, kus kirjutati võimalikust huvide konfliktist 2016. aasta sügise koalitsiooniläbirääkimistel. „Keskerakond nõudis Kadri Simsoni ja Siret Kotka-Repinski eestvedamisel aastatagustel koalitsioonikõnelustel kohalike seakasvatajate toetuseks viit miljonit eurot, vaidluste järel jäi sellest alles kaks miljonit. Üheks suurimaks kasusaajaks osutus hiljem minister Simsoni elukaaslane Teet Soorm,“ kirjutas Postimees (Mihelson ja Berendson, 2017). Sellega viitas ajaleht, et majandus- ja taristuminister Kadri Simson võis seakasvatajate toetuste eest võideldes olla kallutatud, sest toetustest lõikasid suurimat kasu ettevõtted, mis olid seotud ministri elukaaslase Teet Soormiga. Minister Simson vastas tema suunas esitatud süüdistustele oma Facebooki kontol, kus sedastas, et tema elukaaslane Teet Soorm „ei ole sentigi toetust saanud“ ja viitas, et ajaleht Postimees „on korduvalt üritanud seesugust väidet levitada, väites koguni, et Teet Soorm oli suurim kasusaaja kogu toetuste jagamisel, aga see on vale“ (Kadri Simson selgitab..., 2017).

Intervjuus Postimehel vastas majandus- ja taristuminister Kadri Simson tema suunas esitatud süüdistustele järgnevalt:

- 1 See oli kõigile teada, et ma elan koos inimesega, kes vastutab Eesti suurima seakasvataja igapäevase
- 2 tegevuse üle. Sel hetkel ma ei käitunud kuidagi ühe firma huvides. Läbirääkimiste laua taga, kus olid
- 3 teiste erakondade esindajad, oleks kindlasti teema tõusnud, kui ma oleks kuidagi olnud kallutatud.
- 4 Aga ma ei olnud. Seetõttu ei tõusnud ka seda küsimust, kuigi oli väga hästi teada, et ma elan koos Teet
- 5 Soormiga, kes juhib Eesti suurimat seakasvatajat (Malmberg, 2017).

Reas 1 üldistab minister, et tema seotus Eesti suurima seakasvatajaga oli koalitsiooniläbirääkimiste ajal „kõigile teada“. Nii kasutab minister argumenteerimisvõtet, millega viitab justkui paljud oleksid temaga ühel meelel („paljud usuvad nii“), kuigi

tegelikkuses see ei pruugi nii olla. Jättes täpsustamata, kas seos oli teada kõigile koalitsiooniläbirääkimistel või üleüldse kõigile inimestele, lisab minister oma väitele kaalu, sest kasutab inimeste jagatud arusaamadel põhinevat järeldamisreeglit (*topoi* – Wodak, 2009: 43), mille järgi pole kõigile teada asi tähelepanuväärne ega erakordne, sest oli kõigile teada. Nii kasutab ta ühtlasi eitamise strateegiana negatiivsust pälvinud asja pehmendamist ja vähemoluliseks rääkimist.

Tituleerides oma seotuse seakasvatajaga kui kõigile teada faktiks, hajutab minister vastutust nende kõigi vahel, kes sellest teadsid. Selliselt õigustab ta end autoriteedi kaudu, viidates koalitsiooniläbirääkimiste juures olnute (teiste erakondade esindajate) nii-öelda heakskiidule.

Kuivõrd minister oli varem korduvalt väitnud, et seakasvatustoetuste tõusude suurim kasusaaja ei olnud tema elukaaslane, sest too oli suurimaid toetusi saanud ettevõtetega vaid kaudselt seotud, kasutab minister ka ridades 1-2 oma elukaaslase tegevusest rääkides ebaselgeid väljendeid. Minister ütleb, et tema elukaaslane vastutab Eesti suurima seakasvataja igapäevase tegevuse üle, eristades nii Eesti suurimat seakasvatajat ja oma elukaaslast, kes seakasvataja ülesannetega tegeleb justkui need oleksid erinevad asjad. Nii võib minister proovida end seakasvatusest rohkem eraldada, kui rõhutab, et ta on seotud mitte seakasvatajaga, vaid seakasvatusega tegeleva inimesega.

Reas 2 eitab minister tegevust, öeldes, et ta ei ole firma huvides käitunud. Minister väidab (ridades 2-3), et kui ta oleks olnud kallutatud, oleksid teiste erakondade esindajad sellele tähelepanu juhtinud. Nii õigustab minister end taas viidates teiste läbirääkimistel olijate heakskiidule. Oluline on aga märkida, et minister väidab seda eeldusel, et kõik teadsid tema seotusest suurima seakasvatajaga. Nii asetab minister vastutuse justkui ka nende teiste laua taga viibinud erakondade esindajate õlule, et kui tema ise huvide konflikti ei tajunud, oleksid pidanud seda tegema teised. Minister jätkab (ridades 4-5), et kuna teised tema kallutatusele tähelepanu ei juhtinud, siis seda ta ka polnud.

Oma argumendi lõpetuseks (reas 4-5) rõhutab minister taas, et tema seotus oli „väga hästi teada“, jättes jällegi täpsustamata, keda ta teadjate all silmas peab. Nii oma argumendi alguses kui ka lõpus rõhutab minister, et tema seotus Eesti suurima seakasvatajaga oli teistele teada, kuid mitte seda, et ta ei olnud kallutatud. Nii võiks öelda, et minister proovis tähelepanu juhtida pigem sellele, et kõik teadsid tema seotuses, kuid mitte sellele, et ta ei olnud kallutatud.

5.7. Majandus- ja taristuminister Kadri Simson umbusaldamisest

Pärast Postimehes ilmunud artiklit (01.12.2017) minister Simsoni võimalikust huvide konfliktist koalitsiooniläbirääkimistel, hakkasid suurima opositsioonierakonna ehk Reformierakonna eestvedamisel ministrit kallutatuses süüdistama ka kogu riigikogu opositsioon, kes üheskoos soovisid alustada ka minister Simsoni umbusaldamishääletuse. Reformierakonna fraktsiooni juht Jürgen Ligi ütles, et minister Simson on teinud imelikke valikuid, mil „pole muud seletust kui erakondlik või perekondlik kasu“. Samuti opositsiooni kuuluva Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esimees Martin Helme, et nende põhietteheide Kadri Simsonile on see, et „otsused, mis on langetatud, on selgelt korruptsiooni hõnguga“ (Opositsioon annab..., 2018). Umbusaldushääletus kukkus aga läbi (Püss, 2018).

Enne umbusaldushääletuse toimumist kommenteeris majandus- ja taristuminister Kadri Simson Postimehele 14. detsembril 2017 antud intervjuus opositsiooni süüdistusi tema kallutatusest järgmiselt:

- 1 Opositsioon ründab keda iganes, kui sellega saab teha valitsusele valu. Arusaadav on ka
- 2 Reformierakonna valu, et kui olemasolev juht enam tööd ei tee, enam ei juhi, ja tulevane esimees pole
- 3 veel Brüsselist tulnud, siis on vaja teha midagi muud, mis tähelepanu kõrvale juhiks (Malmberg, 2017).

Reas 1 ütleb minister, et opositsioon „ründab keda iganes“, millega nimetab enda umbusaldamise dramaatiliselt pahatahtlikuks tegevuseks. Lisaks normaliseerib minister opositsiooni kriitikat tema suhtes viidates justkui nende alla võiksid sattuda kõik inimesed. Selliselt kasutab minister raamistust, mille järgi opositsioon on kurikael, kes valimatult teiste kallal norib. Niisiis hakkas minister vastuseks tema enda suhtes tehtud opositsiooni kriitikale hoopis ise opositsiooni valimatutes rünnakutes süüdistama (*argumentum ad hominem*), mis Hanssoni (2015: 300) järgi on üks poliitikute argumenteerimisvõtetest, mille järgi hakkab poliitik enda süüst vabastamiseks oponenti ründama, et hoopis teda häbistada.

Minister jätkab reas 1, et opositsioon ründab valimatult siis, kui „sellega saab teha valitsusele valu“. Nii viitab ta nagu opositsiooni eesmärk oleks teha valitsusele valu. Nimetades

opositsiooni kriitikat „valu“ tegemiseks, proovib minister auditooriumis valitsuse suhtes kaastunnet tekitada (*argumentum ad misericordiam*), mis Hanssoni (2015: 300) järgi on üks argumenteerimisvõtetest, mida poliitikud süüdistuste alla sattudes kasutavad.

Ridades 2-3 läheb minister opositsiooni suhtes isiklikumaks, viidates konkreetselt Reformierakonna valule. Minister kasutab argumenteerimisvõttena väärade analoogiate kasutamist, kui loob ridades 2-3 seose justkui opositsiooni kriitika tema suhtes on tingitud sellest, et suurimal opositsioonierakonnal – Reformierakonnal – on erakonnasisesed probleemid. Tuues süüdistustele vastates välja hoopis süüdistaja probleeme, ilmneb valitsusele omane süü vältimise strateegia, milleks on kõnealuse teema muutmine. Selle järgi proovib minister viia tähelepanu millelegi mujale, analüüsitava näite puhul Reformierakonna siseprobleemidele, et ministri enda võimalik huvide konflikt koalitsiooniläbirääkimistel jääks tagaplaanile.

Oma argumendi lõpetab minister väitega, et süüdistused tema suunas on pelgalt miski, millega Reformierakond oma siseprobleemidelt tähelepanu üritab kõrvale juhtida justkui muredeta Reformierakond tema suunas süüdistusi ei esitaks. Selles argumendis on näha eitamise strateegia, mille proovib minister enda kohta käivaid süüdistusi vähemolulisemaks rääkida ja neid pehmendada, sest püüab süüdistuste põhjusena esitleda hoopis süüdistaja enda probleeme. Siinkohal tasub aga märkida, et umbusaldust avaldas ministril terve opositsioon ehk kolm erakonda, mitte ainult Reformierakond, kelle siseprobleemide arvele minister tema suunas tehtud kriitikat proovib panna.

6. ARUTELU

Analüüsi eesmärk oli uurida valitsuspoliitikute keelekasutust, et vastata bakalaureusetöö kesksele uurimisküsimusele: **kuidas proovivad ministrid end süüdistustest ja vastutusest vabastada?**

Alljärgnevalt loetlen kokkuvõtlikult minu analüüsitud näidetest ilmnenu keelelised võtted, mida ministrid kasutasid end süüdistustest ja vastutusest vabastamiseks.

Argumenteerimisvõtted:

- vastutuse kellegi teise õlule asetamine: „*eelmise valitsuse kütuseaktsiis*“ (Kadri Simson kütuseaktsiisi tõusust); „*juba Rõivase poolt planeeritud*“ (Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitikast);
- oponendi isiku ründamine tema häbistamiseks: „*Arusaadav on ka Reformierakonna valu*“ (Kadri Simson tema umbusaldamisest);
- väite kinnitamine viidates justkui „paljud usuvad nii“: „*loodetavasti viimane vana valitsuse halb otsus, mis inimeste elu sel määral mõjutab*“ (Kadri Simson kütuseaktsiisi tõusust);
- auditooriumis kaastunde tekitamine: „*Opositsioon ründab keda iganes, kui sellega saab teha valitsuse valu*“ (Kadri Simson enda umbusaldamisest).

Raamistused:

- Keskerakonna juhitud valitsus on kangelane, kes näiteks vähendab ebavõrdsust ja loob tasakaalustatuma ühiskonna: „*Meie soov on vähendada ebavõrdsust ja liikuda senisest tasakaalustatuma ühiskonna poole*“ (Jüri Ratas riigieelarvest);
- opositsiooni kriitika põhjendamatu: norivad „*õnnetu*“ struktuurse puudujäägi üle, sest „*sisule on raske midagi ette heita*“ (Jüri Ratas riigieelarvet puudujäägist); kritiseerivad, sest probleemid on endal „*Arusaadav on ka Reformierakonna valu, et kui olemasolev juht enam tööd ei tee...*“ (Kadri Simson enda umbusaldamisest);
- metafoorid: „*toetavad sammud*“, millest ettevõtjad võidavad (Kadri Simson ettevõtjate kriitikast).

Eitamise strateegiad:

- täielik eitamine: „*Ma ei olnud kallutatud*“ (Kadri Simson huvide konfliktist koalitsiooniläbirääkimistel);
- kontrolli eitamine: „*Eelmise valitsuse kütuseaktsiis*“ (Kadri Simson kütuseaktsiisi tõusust);
- vähemoluliseks rääkimine: 3 miljoni eurose puudujäägi asemel 0,25% puudujääk (Jüri Ratas riigieelarve puudujäägist); „*See oli kõigile teada, et ma elan koos inimesega, kes...*“ (Kadri Simson huvide konfliktist).

Õigustamise viisid:

- õigustamine mõistuspärasuse kaudu: „*Meie soov on vähendada ebavõrdsust ja liikuda senisest tasakaalustatuma ühiskonna poole*“ (Jüri Ratas riigieelarvet tutvustades); „*Tegemist on suurte sammudega, millest võidavad nii tavakodanikud kui ka ettevõtjad*“ (Kadri Simson ettevõtjate kriitikast); „*On ainuõige varasemaid otsuseid korrigeerida*“ (Jevgeni Ossinovski alkoholipoliitikast);
- õigustamine autoriteedi kaudu: „*Seetõttu ei tõusnud ka seda küsimust, kuigi oli väga hästi teada, et ma...*“ (Kadri Simson kallutatusest koalitsiooniläbirääkimistel).

Tegutsejate ja tegevuste kujutamine:

- ebamäärased tegevused: „*Vähendame ebavõrdsust*“ ja „*liigume tasakaalustatuma ühiskonna poole*“ (Jüri Ratas riigieelarvest); „*... kulude vabastamine erisoodustumaksu alt toetab oma töötajatest hoolivaid ettevõtjaid*“ (Kadri Simson ettevõtjate kriitikast);
- emotsioonidele rõhumine: „*Meie soov on*“ (Jüri Ratas riigieelarvest); „*On jäänud mulje*“ (Jüri Ratas riigieelarve puudujäägist); „*Loodetavasti jääb see vana valitsuse viimaseks halvaks otsuseks*“ (Kadri Simson. kütuseaktsiisi tõusust);
- meie-nemad vastandus: „*Meie olulistest ja laiapõhjalistest reformidest on räägitud märksa vähem*“ (Jüri Ratas riigieelarvest).

Manipulatsioon:

- auditooriumi teadmiste puudustele rõhumine: Jüri Ratas kõneles ilmselt paljudele inimestele sisuliselt arusaamatust „*struktuurset puudjäägist*“ kui millestki tühisest;

Jevgeni Ossinovski ütleb, et aktsiisitõus oli planeeritud „*Rõivase poolt*“, ehkki ta ise oli aktsiisitõusude kavandamise ajal valitsuses ja hiljem ka alkoholipoliitikat nii-öelda eestvedav minister.

Süüd ja vastutust hajutavate keeleliste võtete põhjal saab öelda ka seda, millist probleemi esitlusviisi (kirjeldatud peatükis 1.2.) minister kasutab. Ehkki kõigis analüüsitud näidetes võib täheldada elemente mitmest esitlusviisist, lähtun näidete liigitamises sellest, milline nendest on konkreetse näite puhul keskne.

Minu analüüsitud näidetes kasutavad ministrid end süüdistustest ja vastutusest vabastamiseks järgmiseid probleemi esitlusviise:

Väitluse võitmine:

- Jüri Ratas ütles vastuseks opositsiooni kriitikale seoses riigieelarve puudujäägiga, et „kuna sisule on raske midagi ette heita, püüab mõni opositsioonierakond vägisi viia vaidlust eelarve tehnilisele poolele“, millega viitas justkui eelarve puudujääk ei ole probleem ning selle kritiseerimine pigem naeruväärne (probleemi eitamine koos vasturünnakuga);
- Kadri Simson ütles vastuseks süüdistustele enda võimalikust huvide konfliktist koalitsiooniläbirääkimistel, et ta „ei käitunud kuidagi ühe firma huvides“ ning teiste läbirääkimiste laua taga olnud erakondade esindajatega „oleks kindlasti teema tõusnud“ kui ta oleks olnud kallutatud (probleemi täielik eitamine);
- Kadri Simson ütles vastuseks ettevõtjatele, kes süüdistasid valitsust läbimõtle mata maksuotsustes, et valitsus on astunud „ka ettevõtjaid toetavaid“ samme, millega viitab, et ei nõustu ettevõtjate kriitikaga, sest maksuotsused on olnud ka ettevõtjaid toetavad, aga kuna minister kasutab sõna „ka“, siis ta samal ajal justkui tunnistaks osalist nõustumist ettevõtjatega (osaline probleemi eitamine);
- Kadri Simson sõnas kütuseaktsiisi tõusust rääkides, et see on „eelmise valitsuse kütuseaktsiis“ ning kutsus üles inimesi paake täis tankima, millega ta ühest küljest tunnistab, et kütuseaktsiisi tõus on probleem, kuid nii-öelda süüväändude „võitmiseks“ teeb selle probleemi süüdlaseks eelmise valitsuse;
- Jüri Ratas kasutas mitmeid süüdistusi ja vastutust ennetavaid võtmed riigieelarvest kõneledes. Näiteks ütles ta, et „meie soov on vähendada ebavõrdsust ja liikuda senisest tasakaalustatuma ühiskonna poole“, misjärel sedastas, et selle saavutamiseks on valitsusel suunatud „mitu olulist ja liiga kaua edasi lükatud investeeringut“. Nii proovis

ta auditooriumit veenda uute maksumuudatuste vajalikkuses, põhjendades neid mõistuspärasuse kaudu ning seega viidates justkui nendes muudatustes/otsustes ei peaks keegi kahtlema.

Teema muutmine:

- Kadri Simson hakkas opositsiooni poolt algatatud enda umbusaldamisest rääkides hoopis suurima opositsioonierakonna (Reformierakonna) siseprobleemidest rääkima, et tema umbusaldamiselt tähelepanu umbusaldajatele viia: “Arusaadav on ka Reformierakonna valu, et kui olemasolev juht enam tööd ei tee, enam ei juhi, ja tulevane esimees pole veel Brüsselist tulnud, siis on vaja teha midagi muud, mis tähelepanu kõrvale juhiks”.

Madala profiili hoidmine:

- Jevgeni Ossinovski ütles alkoholiaktsiisi tõusu ärajätmisest rääkides, et alkoholipoliitikal “*on joon all*” ja “õiged otsused on tehtud ning jääme ootama selle positiivseid tulemusi”, millega justkui andis märku, et tema ei soovi alkoholiaktsiiside ja poliitika teemal rohkem kõneleda ning edaspidi hoiab sel teemal madalat profiili.

Bakalaureusetöös olen kirjeldanud ka piiride tõmbamise esitlusviisi, mille kohaselt proovivad poliitikud juba varakult vabandada ja avalikkuses kaastunnet tekitada end näiliselt või osaliselt süüdi tunnistades. Selles töös analüüsitud näidete puhul ei olnud see kommunikatsioonistrateegia ühelgi analüüsitud juhtumitest keskne probleemi esitlusviis. Ilmselt tulenes see asjaolust, et analüüsiks valitud näidete puhul ei olnud selge ja nii-öelda kõigile teada, et süüdlane/vastutaja on valitsus või minister, vaid enamasti vastasid ministrid nende suunas esitatud kriitikale. Seetõttu ei olnud ministritel ilmselt ka põhjust end näiteks osaliselt või näiliselt süüdi tunnistada.

Probleemi esitlusviiside liigitusest on aga näha, et selles töös analüüsitud näidetes kasutavad ministrid väitluse võitmise strateegiat. Kuivõrd väitluse võitmise strateegia seisneb suuresti probleemi eitamises ja kellegi teise süüdistamises, esineb see minu analüüsitud näidetes kõige enam ilmselt sellepärast, et näidete valimisel lähtusin osalt sellest, et ministrid viitaksid probleemteemadest kõneldes ka eelmisele valitsusele. Sellest tulenes ka minu teine uurimisküsimus: **kas ja kuidas teevad ministrid „patuoinaks“ eelmise valitsuse/opositsiooni?**

Minu töös analüüsitud näidetes proovisid ministrid eelmist valitsust näidata kui pahameelt tekitanud otsuste algatajat/tegijat. Selleks viidatakse ajas tagasi, mil eelmine valitsus veel ametis oli. Näiteks alkoholipoliitika näite puhul juhib töö- ja terviseminister Jevgeni Ossinovski tähelepanu sellele, et 2019. aasta aktsiisitõus oli planeeritud „Rõivase poolt“ ehk siis eelmise valitsuse juhi poolt. Siinkohal tasub aga märkida, et ka minister ise oli tollal (2015. aastal, kui kuni 2020. aastani aktsiisitõusu määrad paika pandi) valitsuses. Lisaks ei paistnud niinimetatud „Rõivase poolt“ kavandatud aktsiisipoliitika põhimõtted praegust valitsust eriti piiravat, sest 2016. aastal ametisse astudes otsustas valitsus aktsiise tõsta kiiremini ja rohkem, kui eelmine valitsus seda kavandanud oli.

Läbiva joonena on näha, et ministrid asetavad opositsiooni nii-öelda pahalase rolli. Näiteks viitas peaminister Jüri Ratas opositsiooni kriitikale seoses riigieelarve puudujäägiga, et opositsioon norib justkui tühise asja kallal. Peaminister ütles, et „kuna sisule on keeruline midagi ette heita, siis läheks vormilisele asjale“, millega viitab justkui opositsioon sihilikult proovib nii-öelda leida heas halba. Opositsiooni pahatahtlikkusele viitas ka majandus- ja taristuminister Kadri Simson, öeldes, et „opositsioon ründab keda iganes, kui sellega saab teha valitsusele valu“.

Analüüsitud näidetes on ka näha, et eelmist valitsust ja opositsiooni proovitakse justkui naeruvääristada. Näiteks kui minister Simson kõneles „eelmise valitsuse kütuseaktsiisist“, siis ta ütles, et tegemist on „vana valitsuse loodetavasti viimase halva otsusega, mis sellisel määral inimeste elu mõjutab“. Sellega ta justkui viitab, et eelmine valitsus tegi mitmeid inimestele kahjulikke otsuseid. Mõneti naeruvääristavaks võib pidada ka peaminister Jüri Ratase öeldut opositsiooni kohta, kus ta viitas nagu riigieelarve puudujääk on vaid tehniline nüanss, mida opositsioon kritiseerib vaid sellepärast, et „sisule on raske midagi ette heita“. Nii jätab peaminister opositsioonist justkui ebapädeva mulje.

Millisena kujutavad ministrid probleemteemades iseennast?

Kui opositsiooni näidati peamiselt pahalasena, siis valitsust või iseennast näidati vastukaaluks kangelasena. Seda võis täheldada näiteks minister Ossinovski keelekasutuses, kui ta alkoholipoliitikast kõneldes viitas, et korrigeerib rahandusministeeriumi valearvestusest ja Rõivase valitsuse otsustest tingitud segadust aktsiisitõusudes. Samuti võib ka peaminister Jüri Ratase teksti riigieelarvet tutvustavast kõnest tõlgendada kui valitsuse kangelasena näitamist, sest ta ütleb, et valitsus on teinud võrreldes eelmise valitsusega „põhimõttelise kursimuudatuse“

ning sedastab, et sellel uuel kursil on valitsuse soov „vähendada ebavõrdsust ja liikuda senisest tasakaalustatuma ühiskonna poole“ justkui eelmise valitsuse kursil neid ei oleks olnud.

Valitsuse kangelaslikkust näitas ka minister Simson, kui ta vastas valitsust läbimõtle mata maksuotsustes süüdistanud ettevõtjate kriitikale nimetas ta ettevõtjaid toetavaks sammust eelmise valitsuse plaanide tagasipööramist.

Lisaks võis analüüsitud näidetes täheldada ka ohvri kuvandi loomist, kuid seda tunduvalt vähem kui kangelase mulje jätmist. Näiteks minister Simson ütles enda umbusaldamisest kõneldes, et „opositsioon ründab keda iganes, kui sellega saab teha valitsusele valu“, millega andis märku, justkui tema ja valitsus sattusid opositsiooni hambusse sisuliselt põhjendamatult, sest opositsioon niikuinii tahab valitsusele halba. Muus osas proovisid ministrid ohvrina näidata mitte just valitsust, aga valitsuse otsuseid. Näiteks peaminister Ratas kujutas riigieelarve 0,25%-st puudujääki ohvriksena, kelle kallal pahalasest opositsioon norib, öeldes, et see puudujääk on „õnnetu“ ja viidates justkui see puudujääk on ebaoluline detail.

Kuidas mõtestada süü ja vastutuse hajutamist valitsuses?

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kuidas ministrid oma keelekasutuses süüd ja vastutust proovivad hajutada. Ehkki töös analüüsitavad kaasused pärinevad praegu ametis oleva valitsuse ministrite sõnavõttudest, ei tähenda see, et süüd ja vastutust hajutav keelekasutus justkui oleks iseloomulik ainult sellele valitsusele (ja selle ministritele). Põhjuseid, miks on just 49. valitsus eesotsas peaminister Jüri Ratasega minu töö fookuses, on peamiselt kaks: (1) töö kirjutamise ajal oli ametis just see valitsus (aktuaalsus) ning (2) kuivõrd valitsuse praegune eestvedaja – Keskerakond – on üle kümne aasta olnud riigikogus opositsioonis, on neil võimalus kriitika alla sattunud otsuste/küsimuste puhul asetada vastutavasse rolli eelmine valitsus, sest neid selle koosseisus pole olnud. Seega ei olnud konkreetne valitsus ja selle ministrid minu töös keskne, vaid oluline oli just näidata, kuidas süüd ja vastutust hajutavaid võtteid keelekasutusest täheldada. Samuti oli eesmärk uurida, kuidas praeguse valitsuse ministrid kasutavad seda eelnevalt kirjeldatud võimalust teha probleemteemade puhul vastutavaks eelmine valitsus.

Bakalaureusetöö alguses sedastasin, et süüd ja vastutust võib täheldada paljude inimeste kõnepruugis igapäevaelulistes asjades, mitte ainult poliitikute puhul. Ilmselt teavad näiteks paljud õpetajad rääkida lugusid, kus õpilase sõnul jäi tema kodutöö tegemata, sest õpetaja antud

juhised ei olnud piisavad või teema halvasti õpetatud. Kui õpilane tegemata kogutöö osas vastusest üritab kõrvale hiilida, ei ole sellel aga nii suurt kaalu, kui riigis toimuva eest vastutav minister seda teeb. Eeskätt seepärast, et riigi poliitika ja valitsuses tegevus mõjutab reaalselt paljude kodanike elu, suunates nende käitumist ja luues neile võimalusi/piiranguid. Jättes aga otsuste tegemise tagamaad ja otsustajad avalikkuse ees süüdistuste ja vastutuse hirmus ähmaseks ning konstrueerides vaid sellist reaalsust, kus minister (ja valitsus) on positiivses valguses, ei saa avalikkus võimuorganite tegevusele adekvaatset hinnangut anda. Nii on pärsitud ka avalik kriitiline diskussioon, mis teadupärast on demokraatliku ühiskonna üks alustalasid. Sestap ongi oluline mõista, kuidas ministrid süüd ja vastutust hajutavad, et nende retooriliste võtete seast tegelikud tegutsejad ja tegevused eristada.

Võib ju öelda, et ministritele (ja üleüldse poliitikutele) on süü ja vastutuse hajutamine iseloomulik käitumine ja sestap on ka kõigile teada, et poliitikud seda valijatele meeldimise tõttu teevad. Küll aga leian, et see, kuidas keelekasutusest neid võtteid nii-öelda välja lugeda, ei ole niivõrd iseenesestmõistetav.

Süüd ja vastutust hajutavat kõneviisi võib nii-öelda ilmselgelt täheldada näiteks siis, kui minister ütleb välja, et süüdi on üks või teine. Nagu ka analüüsitavatest näidetest ilmnes, siis alati seda süüdlast selgelt ei sõnastata, vaid proovitakse teiste, rohkem peidetud keeleliste võtetega end vastutusest vabastada. Selleks näiteks raamistatakse oma tegemised nii justkui need on vajalikud, et ühiskond halvemast seisust välja tuua, mistõttu ei peaks neid kritiseerima. Oluliseks muutuvad ka pealtnäha ehk vähemtähtsana paistvad väljendid. Näiteks majandus- ja taristuminister Kadri Simson ütles vastuseks ettevõtjate kriitikale valitsuse tegevuse suhtes, et maksuotsuste osas on valitsusel olnud „ka väga selgeid ettevõtjaid toetavaid samme“. Siinkohal on sõna „ka“ olulise tähtsusega, sest sellest võib välja lugeda, et minister justkui osaliselt tunnistab, et toetavate sammude kõrval on olnud ka mittetoetavaid.

Ühtlasi on süü ja vastutuse hajutamise võtete täheldamisel tähtis pöörata tähelepanu ka sellele, mis käändes/vormis sõnu kasutatakse. Näiteks on oluline vahe, kas minister ütleb, et miski „on nii“ või miski „olevat“ nii, sest viimasega viidatakse oma tundmusele või kuuldusele, mitte asjade reaalsele korrale. Tundmustest kõneleva teksti puhul on oluline suhtuda teatava kahtlusega ka emotsionaalsetesse väljenditesse nagu „on jäänud mulje“ või „mulle tundub“, millele järgneb näiteks kedagi/midagi süüdistav või situatsiooni konstrueeriv väide. Poliitikute vaatenurgast on oma tundmustest rääkimine nii-öelda hõlbus viis süüd ja vastutust hajutada

ning ühtlasi ka süüdistusi esitada. See tähendab, et kui keegi ütleb, et talle tundub, et see või teine on milleski süüdi, siis kuna ta ei väida midagi kindlalt, vaid kõneleb oma emotsioonidest, ei saa rääkijat ka oma sõnade eest nii-öelda vastutama panna. Seda eeskätt sellepärast, et tundmused on iga inimese individuaalne asi, mille tõelisust ei ole võimalik teistel tõestada.

Tulles aga tagasi selle juurde, et süüd ja vastutust hajutav keelekasutus on poliitikutele justkui iseloomulik, väärrib põhjendust ka see, miks tasub sellist käitumist kritiseerida. Vastus sellele küsimusele on üpris lihtne: saab ka teisiti. Tõsi, poliitikutele on oma ametis positiivne kuvand tähtis, kuid julgen öelda, et head mainet saab hoida ka teistel viisidel. Näiteks saab avalikkuse pahameele alla sattunud teemade puhul kellegi teise (eelmise valitsuse, opositsiooni) süüdistamise asemel vastava probleemi kohta hoopis selgitusi jagada ja põhjendada, millistel alustel ning kaalutlustel konkreetsed otsused/valikud on tehtud. Sama võiks teha ka siis, kui ettevõtjad süüdistavad valitsust halbades maksuotsustes. Selle asemel, et kriitikale vastuseks kõnelda, milliseid teisi häid maksuotsuseid valitsus on teinud, võiks rääkida ikkagi nendest otsustest, mis ettevõtjatele meelehärmi tekitavad. Ideaalis võiks valitsus ka kriitikast õppida ja otsuseid vajadusel ümber teha, mis tähendab, et valitsus (ja ministrid) ei peaks end iga hinna eest näitama eksimatuna.

Teisest küljest tasub aga mõelda ka valitsemise uurija Christopher Hoodi (2011: 9-10) poolt sedastatud negatiivsele kallutatusele, mis tähendab, et inimesed pööravad rohkem tähelepanu negatiivsele kui positiivsele. Kuna valijatena hääletavad inimesed ikkagi selle poolt, kes nende silmis paremas valguses on, siis on poliitiku huvides lisaks enda hea maine säilitamisele ka see, et konkureerivad poliitikud oleksid valijate silmis nii-öelda halvemas kirjas. Seega võiks öelda, et ministri vaatenurgast on see ka kohati loogiline käitumine, et ise kriitika alla sattudes ja süüdistustele vastates hoopis vahetada teemat ning kõnelda näiteks teiste tegutsejate (eelmine valitsus, opositsioon) puudustest või süüdistada süüdistajat. Nii on võimalik juhtida tähelepanu eemale ministrit ennast puudutavalt ja kellelegi teisele negatiivset külge pookida. Minu analüüsitud kaasustes võis seesugust käitumist täheldada majandus- ja taristuministri keelekasutuses, kui ta kõneles teda umbusaldanud opositsioonist hoopis nende muresid esile tõstes. Siiski tulles tagasi eelmise mõtte juurde: saab ka teisiti.

Selles bakalaureusetöös oli peamine võtta ministrite süüd ja vastutust hajutavad sõnavõttud piltlikult öeldes tükkideks lahti ning analüüsis näidata, kuidas need nimetatud võtted ministrite keelekasutuses ilmnevad. Taolist analüüsi võiksid oma peas teha ka ajakirjanikud, kes valitsuse

tööd kajastavad. Kuivõrd ajakirjanikud on justkui vahendavaks lüliks valitsuse tegemiste ja liikmete ning avalikkuse vahel, saaksid just ajakirjanikud olla need, kes süüd ja vastutust hajutavatest võtetest läbi närivad. Seda näiteks küsides asjakohaseid kriitilisi küsimusi ning täpsustades tegutsejaid ja tegevusi. See eeldab ajakirjanikelt aga terast kuulamist, sest kõnelevas tekstis võib süü ja vastutuse hajutamise võtete täheldamine olla keerulisem kui kirjalikult, mil see ei ole nii-öelda ühekordne, vaid võimaldab öeldusse pikemalt süveneda.

Siiski julgen väita, et süü ja vastutuse hajutamise võtete märkamine on mõnes mõttes „treenitav“. Olles selle bakalaureusetöö autorina neid võtteid sisaldavaid näiteid poole aasta jooksul otsinud ja analüüsinud, olen ka ise nii ministrite kui ka lihtsalt ümberkaudsete inimeste kõnekeeles neid võtteid aina enam täheldanud. Oluline on ka see, et süü ja vastutuse hajutamise võtete äratundmise kõrval ministrite keelekasutuses tuleks ajakirjanikke julgustada sellistele võtetele ka julgemalt tähelepanu juhtima. See võiks olla üks võimalustest, kuidas neid avalikkust eksitavaid võtteid ministrite keelekasutuses pärssida ja hõlbustada tegelikkusele vastavatel alustel toimuvat kriitilise avaliku diskussiooni tekkimist ja edendamist.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kuidas püüavad ministrid oma keelekasutuses süüd ja vastutust hajutada. Selleks analüüsisin ministrite sõnavõtte nendel teemadel, mis on kriitika alla sattunud või millel on oht saada negatiivse vastukaja osaliseks. Analüüsisin kõiki valimisse võetud kaasuseid küll tervikuna, kuid detailsed tekstianalüüsid esitasin üksnes nendest tekstiosadest, milles süü ja vastutuse hajutamise keelelised võtted kõige ilmekamalt esile tulid.

Analüüsi tegemisel kasutasin kriitilise diskursusanalüüsi uurimismeetodeid. Analüüsikategooriate moodustamisel võtsin eeskujuks Sten Hanssoni (2015) välja töötatud ning Ühendkuningriigi valitsuse kommunikatsioonijuhtumite peal testitud analüüsiraamistiku süü ja vastutuse hajutamise võtete uurimiseks valitsuspoliitikute keelekasutuses. Raamistik koosnes laias laastus kahest omavahel seotud osast: võimuorganite tüüpilised süü ja vastutuse hajutamise strateegiad ehk probleemide esitusviisid ning nendest laiematest strateegiates peituvad konkreetsed keelelised võtted. Nendeks süüd ja vastutust hajutavates lingvistilisteks võteteks olid argumenteerimisvõtted, raamistused, eitamise strateegiad, tegutsejate ja tegevuste kujutamise viisid, õigustused ja manipulatsioonivõtted.

Minu töös ei olnud kesksel kohal see, kui palju valitsuspoliitikud süüd ja vastutust hajutavad, vaid just see, kuidas ministrid neid võtteid oma keelekasutuses kasutavad. Sestap ei saa selle töö põhjal teha ka põhjanevaid üldistusi ja järeldusi selle konkreetse valitsuse või ministrite vastutuse hajutamise strateegiate kohta. Ühiseid jooni analüüsitud näidetes aga võib näha küll. Näiteks argumenteerimisvõte, mille kohaselt kõneleb minister oma emotsioonidest (mille tõelisust ei saa keegi teine tõestada), nähtus mitmest tekstist, kus kasutati sõnapaare nagu „on jäänud mulje“ ja „meie soov on“. Raamistustest tuli kõige tugevamalt esile see, et ministrid üritasid end või valitsust näidata kangelasliku tegelasena, kelle tegemistes ei peaks kahtlema. Eitamise strateegiatena domineeris täielik eitamine koos vasturünnakuga, mis tähendab, et minister eitas enda süüd või vastutust teatud teemal ning asus süüdistama süüdistajat või asetas süüdlase rolli kellegi teise. Tegutsejaid ja tegevused jäid paljuski ähmaseks ehk siis ministrid kasutasid väljendeid nagu „selle saavutamisele on meil suunatud“ ja „õiged otsused on tehtud ja jääme ootama positiivseid tulemusi“. Valitsuse tegemisi õigustati näiteks mõistuspärasuse ja autoriteedi kaudu ning manipulatsioonivõtetest võis täheldada seda, et oma kõnes keskenduti auditooriumi teadmiste puudustele.

Eelmist valitsust püüdsid ministrid läbivalt näidata negatiivsest küljest. Näiteks viitasid nad, et eelmise valitsuse otsused on olnud halvad. Ühes sellise kõneviisiga näidati praegust valitsust aga kangelase rollis, kes justkui ühiskonna nende vana valitsuse halbadest otsustest päästab. Seda ilmestab näide, mille puhul minister nimetas eelmise valitsuse otsuste tagasipööramist ettevõtjaid toetavaks sammuks. Analüüsitud näidete põhjal jäi ka opositsioonist kurikaela mulje, sest kui ministrid vastasid opositsiooni kriitikale, siis neid kommentaare saatsid viited nagu opositsiooni kriitika oleks põhjendamatu, kriitika on tingitud hoopis opositsioonierakonna enda probleemidest või opositsiooni eesmärk on valitsusele „valu teha“.

Selle töö tulemused võiksid olla kasulikud näiteks ajakirjanikele, kes ministritega suhtlevad ja valitsuse tööga kokku puutuvad. Kui ajakirjanikud taolised võtted läbi näevad ja ühtlasi neile ka tähelepanu juhivad, jõuaks ehk avalikkuseni rohkem nii-öelda töödeldud infot, kus on loodud seoseid ja tarvidusel juhitud tähelepanu ka vastuoludele.

Seda uurimisteemat saaks edasi arendada mitmel viisil. Kui siin töös pärinevad analüüsiks valitud näited ainult ministrite keelekasutusest, siis võiks need kõrvutada ka näiteks opositsiooniliikmete süüdistavate sõnavõttudega, et uurida, kuidas kahe osapool vahel nii-öelda süümängud toimuvad. Ühtlasi võiks ka näiteks jälgida ühe ministri sõnavõtte ühe pikalt vältava probleemteema puhul, et näha kuidas argumentatsioon ja teised süüd ja vastutust hajutavad võtted ajas muutuvad.

SUMMARY

Blame avoidance strategies in government politicians' language use

The aim of this bachelor's thesis was to study the government politicians' language use in order to find out how they are avoiding blame. For that purpose, I analysed various statements of ministers on subjects which have been under negative public attention or topics that may potentially gain negative feedback. In this study I analysed the samples as a whole but I presented a detailed analysis only for these statements by which blame avoidance strategies were most significant.

The methods used in this study are methods of critical discourse analysis. When creating the analytical categories I took example from Sten Hansson's (2015) analytical framework which were tested by him on the United Kingdom government politicians' blame avoiding language use. This framework was composed of two separate yet connected parts: typical blame avoiding strategies (resp. presentation of problems) and specific linguistic techniques to execute those wider strategies. These techniques comprise argumentative methods, framing, denial strategies, ways of representing actors and actions, justifications and manipulation strategies.

My thesis did not focus on how much the government politicians avoid blame and responsibility, but on how they do it in their language use instead. For that reason, it is not possible to generalise or to draw substantial conclusions from the language used by the specific government or the ministers to avoid blame. However, in the analysed examples there can be found common patterns. For example, the argumentative method used by the minister for expressing his/her emotions (which authenticity cannot be proved) emerged in several examples, in which the ministers used expressions like „it seems like“, and „we wish to“. Concerning the framing, the most strongly used method was that the ministers attempted to appear as heroic characters whose actions should not be questioned. In the strategies of denial, the most dominant approach was total denial with counter attack, in which case the politician pleaded innocent or denied his/her own responsibility and started to blame the accusing party or someone else. Actors and actions remained often unclear, meaning the ministers used expressions like „this objective is pursued by“, and „right decisions have been made and we look forward to positive results“. The government's actions were justified also through

common sense and authority. In manipulation strategies it could be observed that the politicians focused on the lack of knowledge among the audience.

Concerning the previous government, the ministers put forward arguments aimed at showing it in a bad light. This was demonstrated by the examples of decisions of the previous government which were seen as bad decisions. At the same time, the current government was given a positive light, portraying it as a hero who will save the society from the situation caused by bad decisions made by the previous government. It was well expressed in the case where one minister said that reversing the decisions made by the former government must be seen as an act showing support to entrepreneurs. On the basis of the analysed examples it can be said that the opposition was also presented as a villain – when the ministers had to respond to criticism expressed by the opposition, their reaction was that the criticism was unjustified or they claimed that the criticism was caused by the problems among the opposition itself or that the opposition aims nothing more than at hurting the current government.

The results of this thesis could be useful for journalists who have day-to-day contact with ministers and are exposed to the work in the government. If journalists are able to tell the real intention behind the blame avoidance strategies in the government politicians' language use and they also draw attention to these, then the public would receive information which has been processed in a way which points out the connections or controversies, where necessary.

This topic can be examined further in a variety of ways. This thesis comprises the linguistic approach of only the government politicians, but the language could also be compared with the accusing statements of the opposition politicians in order to study how accusations are made between two parties. Moreover, it would also be interesting to follow statements of one minister for a longer period of time concerning one specific topic and to see how the argumentation and other blame avoiding strategies change in time.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. *Alkoholiaktsiis tõuseb siiski. Kohus lükkas õiguskantsleri taotluse tagasi.* (2017). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 30. juuni. Kasutatud 14.04.2018 <https://www.err.ee/604965/alkoholiaktsiis-touseb-siiski-kohus-lukkas-oiguskantsleri-taotluse-tagasi>
2. *Alkoholiaktsiisi tõusu ärajätmisega nõustub nüüd ka Ossinovski.* (2018). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 28. September. Kasutatud 14.04.2018 <https://www.err.ee/686520/alkoholiaktsiisi-tousu-arajatmisega-noustub-nuud-ka-ossinovski>
3. *Alkoholipoliitika roheline raamat.* (2014). Sotsiaalministeerium: Tervise Arengu Instituut. Kasutatud 22.04.2018 http://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf
4. DELFI FOTOD, VIDEO JA BLOGI: Mihhail Korb astus ametist tagasi (2017). *Delfi*, 24. mai. Kasutatud 27.12.2017 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi-fotod-video-ja-blogi-mihhail-korb-astus-ametist-tagasi?id=78332000>
5. Fotod: riigikogu umbusaldas peaministrit. (2016). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 9. november. Kasutatud 29.04.2018 <https://www.err.ee/577034/fotod-riigikogu-umbusaldas-peaministrit>
6. Hansson, S. (2015). Discursive strategies of blame avoidance: A framework for analysis. *Discourse & Society*, 26, 297-322. doi: 10.1177/0957926514564736
7. Hansson, S. (2017). Analysing opposition–government blame games: argument models and strategic maneuvering. *Critical Discourse Studies*, 15(3), 228-246. doi: 10.1080/17405904.2017.1405051
8. Hood, C. (2011). *The Blame Game: Spin, Bureaucracy and Self-preservation in Government*. Princeton: Princeton University Press.
9. Jaagant, U. (2017). Valitsus tegi 2018. Aastaks puudujäägiga riigieelarve ja kasutab kulutusteks reserve. *Eesti Päevaleht*, 29. September. Kasutatud 27.12.2017 <http://epl.delfi.ee/news/eesti/valitsus-tegi-2018-aastaks-puudujaagiga-riigieelarve-ja-kasutab-kulutusteks-reserve?id=79650952>

10. Kadri Simson selgitab viimaseil päevil meedias levinud väiteid tema ja Teet Soormi kelmuste kohta: tegemist on valega. (2017). Delfi, 12. detsember. Kasutatud 16.04.2018 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kadri-simson-selgitab-viimaseil-paevil-meedias-levinud-vaiteid-tema-ja-teet-soormi-kelemuste-kohta-tegemist-on-valega?id=80472602>
11. Kadri Simson: kütuseaktsiisi tõus tuleb peatada. (2016). Pealinn, 5. mai. Kasutatud 16.04.2018 <http://www.pealinn.ee/koik-uudised/kadri-simson-kutuseaktsiisi-tous-tuleb-peatada-n168714>
12. Kallas, K. (2017). Kas peaministril on häbi? Kasutatud 26.12.2017 <https://kajakallas.ee/blogi/maksususteem/>
13. Kalmus, V. (2015). Diskursusanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 10.12.2017 <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>
14. Koppel, K. (2017). Tõniste: kaalun võimalust teha ettepanek alkoholiaktsiisi tõus ära jätta. *Eesti Rahvusringhäälingu uudised*, 14. veebruari. Kasutatud 24.03.2018 <https://www.err.ee/642550/toniste-kaalun-voimalust-teha-ettepanek-alkoholiaktsiisi-tous-ara-jatta>
15. Lakoff, G. (1992). *The Contemporary Theory of Metaphor*. Kasutatud 01.05.2018 <https://terpconnect.umd.edu/~israel/lakoff-ConTheorMetaphor.pdf>
16. Lakoff, G. (2008). *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-Century American Politics with an 18th-Century Brain*. New York: Penguin Group.
17. Liiva, S. (2017). Ligi: vastutustundlik valitsus teeks ise 2018. aasta riigieelarve ümber. *Postimees*, 15. november. Kasutatud 27.12.2017 https://majandus24.postimees.ee/4311693/ligi-vastutustundlik-valitsus-teeks-ise-2018-aasta-riigieelarve-umber?_ga=2.187691240.1152854340.1514369183-2060186642.1514369183
18. Majandusminister Kadri Simson tegi üleskutse kütusepaagid täis tankida. (2017). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 31. jaanuar. Kasutatud 21.03.2018 <https://www.err.ee/581656/majandusminister-kadri-simson-tegi-uleskutse-kutusepaagid-tais-tankida>

19. Malmberg, K. (2017). Kadri Simson: ma ei taju huvide konflikti. *Postimees*, 14. detsember. Kasutatud 12.04.2018 <https://majandus24.postimees.ee/4343593/suur-intervjuu-kadri-simson-ma-ei-tajunud-huvide-konflikti>
20. Martin Repinski astub maaeluministri ametist tagasi (2016). *Delfi*, 6. detsember. Kasutatud 10.11.2017 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/martin-repinski-astub-maaeluministri-ametist-tagasi?id=76509926>
21. McNair, B. (2000). *An Introduction to Political Communication*. London: Routledge.
22. Mihelson, H., Berendson, R. (2017). Keskerakondlik kingitus seakasvataja Soormile. *Postimees*, 1. detsember. Kasutatud 12.04.2018 https://leht.postimees.ee/4330957/keskerakondlik-kingitus-seakasvataja-soormile?_ga=2.42535021.978811860.1523456209-2060186642.1514369183
23. Opositsioon annab Simsoni umbusaldusavalduse üle sel nädalal. (2018). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 8. jaanuar. Kasutatud 15.04.2018 <https://www.err.ee/652801/opositsioon-annab-simsoni-umbusaldusavalduse-ule-sel-nadalal>
24. Peaminister Jüri Ratase kõne 2018. aasta riigieelarve eelnõu algatamisel, 27.09.2017. (2017). *Vabariigi Valitsuse kodulehekülg*, 27. september. Kasutatud 26.12.2017 <https://www.valitsus.ee/et/uudised/peaminister-juri-ratase-kone-2018-aasta-riigieelarve-eelnou-algatamisel-27092017>
25. Pevkur: järgmise aasta eelarve tuleb valitsusele tagasi saata. (2017). *Reformierakonna kodulehekülg*, 18. oktoober, Kasutatud 27.12.2017 <https://www.reform.ee/uudised/pevkur-jargmise-aasta-eelarve-tuleb-valitsusele-tagasi-saata>
26. Pruul, K. (2017). Alkoholiaktsiisi tõusule pandi pidurit. *Äripäev*, 23. november. Kasutatud 11.04.2018 <https://www.aripaev.ee/uudised/2017/11/23/alkoholiaktsiisi-tousule-pandi-pidurit>
27. Püss, F. (2018). Simsoni umbusaldamine kukkus oodatult läbi. *Delfi*, 10. jaanuar. Kasutatud 12.04.2018 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/simsoni-umbusaldamine-kukkus-oodatult-labi?id=80748275>
28. *Ratas: valitsus võib tuleva aasta alkoholi aktsiisitõusu ära jätta*. (2018). Eesti Rahvusringhäälingu uudisteportaal, 7. veebruar. Kasutatud 11.04.2018

- <https://www.err.ee/681618/ratas-valitsus-voib-tuleva-aasta-alkoholi-aktsiisitusu-ara-jatta>
29. Reimer, A. (2016). Sester avaldas maksumuudatuste jutupunktid. *Postimees*, 2. detsember. Kasutatud 27.12.2017 <https://majandus24.postimees.ee/3932467/sester-avaldas-maksumuudatuste-jutupunktid>
30. Riigieelarve alustalad kiideti riigikogus heaks, valitsuse usaldus püsis läbi nelja hääletuse. (2015). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 15. juuni. Kasutatud 11.04.2018 <https://www.err.ee/536885/riigieelarve-alustalad-kiideti-riigikogus-heaks-valitsuse-usaldus-pusis-labi-nelja-haaletuse/>
31. Riigikogu kinnitas alkoholiaktsiisi tõusu vähendamise. (2018). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 16. jaanuar. Kasutatud 11.04.2018 <https://www.err.ee/654423/riigikogu-kinnitas-alkoholiaktsiisi-tõusu-vähendamise>
32. Riisma, T. (2017). Astmeline tulumaks käivitab töö ümberjagamise. *Postimees*, 29. oktoober. Kasutatud 26.12.2017 https://arvamus.postimees.ee/4291019/tiit-riismaa-astmeline-tulumaks-kaivitab-too-umberjagamise?_ga=2.233805406.1152854340.1514369183-2060186642.1514369183
33. Ruuda, L. (2017). 15 olulist maksumuudatust, mis uuel aastal jõustuvad. *Postimees*, 27. detsember. Kasutatud 26.12.2017 <https://majandus24.postimees.ee/4356217/15-olulist-maksumuudatust-mis-uuel-aasta-jõustuvad>
34. Saame tuttavaks: Eesti uus valitsus. (2016). Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 22. november. Kasutatud 29.04.2018 <https://www.err.ee/577789/saame-tuttavaks-eesti-uus-valitsus>
35. Saarmann, T. (2017). Ettevõtjad valitsusele: teil pole arusaama, kuidas majandus elavdada. *Delfi*, 9. august. Kasutatud 29.12.2017 <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/ettevotjad-valitsusele-teil-pole-arusaama-kuidas-majandust-elavdada?id=79128920>
36. Suurettevõtte juht: 95 protsendile inimestest on uus maksusüsteem raketiteadus. (2017). *Postimees*, 15. detsember. Kasutatud 26.12.2017 https://majandus24.postimees.ee/4345529/suuretevotte-juht-95-protsendile-inimestest-on-uus-maksususteem-raketiteadus?_ga=2.159184506.1152854340.1514369183-2060186642.1514369183

37. *Tervise- ja tööminister Jevgeni Osisnovski*. (2018). Vabariigi valitsuse kodulehekül. Kasutatud 01.05.2018 <https://www.valitsus.ee/et/tervise-ja-toominister-jevgeni-ossinovski>
38. *Vabariigi valitsuse kodulehekül: varasemad valitsused*. (2018). Kasutatud 29.04.2018 <https://www.valitsus.ee/et/valitsus/varasemad-valitsused>
39. Van Dijk, T. A. (1992). Discourse and the denial of racism. *Discourse & Society*, 3, 87–118.
40. Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17, 359-383.
41. Van Leeuwen, T. (2007). Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication*, 1, 91-112.
42. Weaver, R. K. (1986). The politics of blame avoidance. *Journal of Public Policy*, 6, 371–398.
43. Wodak, R. (2009). *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
44. Wodak, R., Meyer, M. (2015). *Methods of Critical Discourse Studies*. London: Sage Publications.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ege Tamm (sünnikuupäev 17.01.1996),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Süü ja vastutuse hajutamise võtted ministrite keelekasutuses“,

mille juhendaja on Sten Hansson,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018